

కృష్ణ శాస్త్రి
బహుకాలదర్శనం

కృష్ణశాస్త్రి

బహుకాల దర్శనం

ఓరియంట్ లాజ్మన్

ఓరియంట్ లాబ్స్ లిమిటెడ్

రిజిస్టర్డ్ కార్యాలయం

3-6-272, హిమాయత్ నగర్

హైదరాబాద్ 500 029 (ఆంధ్ర)

ఇతర కార్యాలయాలు

కామాని మార్గ్, బల్లార్డ్ ఎస్టేట్, బొంబాయి 400 038

17 చిత్తరంజన్ అవెన్యూ, కలకత్తా 700 072

160 అన్నాసలాయి, మద్రాసు 600 002

1/24 ఆనంద్ ఆలీ రోడ్డు, కొత్తఢిల్లీ 110 002

80/1 మహాత్మాగాంధీ రోడ్డు, బెంగళూరు 560 001

3-6-272, హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్ 500 029

దిల్లా మందిర్ రోడ్డు, నాల్గా 800 004

నాటియాలా హౌజ్, 16-ఎ, ఆఫీస్ మార్గ్, లక్నో 226 001

ఎస్ సి గోస్వామి రోడ్డు, నాన్ బజార్, గౌహతి 781 001

© ఓరియంట్ లాబ్స్ లిమిటెడ్, 1993

ISBN 0 86125 945 9

ప్రచురణ

ఓరియంట్ లాబ్స్ లిమిటెడ్

3-6-272, హిమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్ 500 029

టైప్ సెట్

మాస్టర్ గ్రాఫిక్స్, లక్ష్మీకాపూర్, హైదరాబాద్ 500 004

ముద్రణ

స్పీడ్ ప్రింట్, హైదరాబాద్, హైదరాబాద్ 500 004

రెండు మాటలు

శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి వంటి ఆరియుతేరిన (రచనా) వృద్ధ మూర్తుల రచనా సంపుటాలకు ముందు ఏవో రెండు మాటలు వ్రాయబోవడం చాపల్యంవల్ల గాని, చాతుర్యంవల్ల గాదు అయితే ఈ ప్రయత్నం ఎందుకు? అంటే - ఆయన రచనల మీద ఉండే తెగ ఇష్టం వల్ల, అని జవాబు

ఒకసారి శ్రీ కృష్ణరాయభాషానిలయంలో జరిగిన మహాసభకు హాజరయి, శ్రీ శాస్త్రిగారి కారులో తిరిగివస్తూ ఆయనతో అన్నాను - “అన్నగారూ, మీ రచనలన్నీ - రేడియో నాటికలు - ప్రసంగాలతో సహా త్వరగా అచ్చయి ఎప్పుడు వస్తాయో అని ఎదురుచూస్తున్నాం మిమ్మల్ని ‘కృష్ణవక్షం’, ‘ఊర్వశీప్రవాసం’- కవిగానే లోకం చాలా వరకు ఎరుగును మీ అద్భుతమైన వివిధసారస్వత ప్రక్రియలను ఒడ్డుపైన వచనరచనలను లోకానికి చూపి చకితం చెయ్యాలి” అని ఊరుకోక, ‘పోనీ కొన్నిరచనలు నాకివ్వండి - నేను చక్కగా వేస్తాను’ అన్నాను శాస్త్రిగారు స్తిమితంగా - ‘అన్నీ సిద్ధం చేశాను త్వరగానే అచ్చవుతాయి చూడండి’ అన్నారు

అని, సుమారు మూడేళ్ళయింది

పుస్తకాలు అచ్చుకాలేదు

అయితే - శాస్త్రిగారి కాలమానంలో మూడేళ్ళంటే మూడు రోజులన్నమాట

తర్వాత మళ్ళా కలుసుకోలేదు తదుపరి చాలా మార్పులు వచ్చాయి

శాస్త్రిగారు దైవికంగా మౌని అయిపోవడం, ఆయన ఆరోగ్యం ఎన్నాళ్ళకోగాని కుదురుపడకపోవడం వగైరా-

మొన్న ఆ మధ్య కులుసుకున్నప్పుడు ఆయన బల్లమీద “బహుకాలదర్శనం” అనే రచనల సంపుటి హఠాత్తుగా కనపడేటప్పటికి, నా సంతోషానికి మేర లేకపోయింది

అయిన ఆ సంపుటానికి ఏ ఇతర కారణాలవల్ల ఆ పేరు పెట్టినా, వాచికోసం ఎదురుచూచే అస్మదాదులయెడల ఆ పేరు అన్వర్తం అయింది

“ఒహుకాల దర్శనం” లో - ఒక ఆహ్లాత ఉంది ఆపేక్ష ఉంది ఆ ఆ ఉంది

ఒహుకాలానికి అయిన ఆ “దర్శనం” మళ్ళా అదృశ్యం కాకుండా మా విశ్లేషణ ధృఢసంకల్పంతో శాస్త్రీగారి రచనా సంపుటాలను పరంపరగా ప్రకటించడానికి పూనుకోవడం, ఏనాడో అస్మదాదుల కళ్ళల్లో మెదలిన స్వప్నానికి సుస్థిరరూపం ఇవ్వడమై, మరింత ఉల్లాసాన్ని కలిగిస్తున్నది

ఇక్కడ ఒక ప్రశ్న —

ఏమి ? —

శాస్త్రీగారి పుస్తకాల ప్రచురణకు ఎందుకంత తహతహ ?

తెలుగుదేశం, రచయితలకు, కవులకు, గొడ్డు పోయిందా?

చేయివిసిరితే, వందమంది !

పుస్తకాలకు కరువా?

విఫణివీధిలో వేలకువేలు

మరి ? —

అక్కడే ఉంది విశేషం ఈ ప్రశ్నకు సరైన జవాబుచెబితే- శాస్త్రీగారి రచనాసారాన్ని స్పృశించినట్టే !

శాస్త్రీగారికీ, ఆంధ్రలోకానికీ ఉండే అనుబంధం విచిత్రమైనది

మొదట శాస్త్రీగారికీ లోకం ఎంత ఇష్టమో, అంత అందకుండా దూరంగా ఉండేవారు

లోకానికి లోపల ఆయన మీద ఎంత అనురాగమో అంత విముఖంగా ఉన్నట్టు కనబడేది క్రమంగా రెండు దశాబ్దాలు కడచేటప్పటికి శాస్త్రీగారు తమ లోకాతీత కవితా గంధర్వలోకంనుంచి ప్రజల్లోకి తొంగిచూడడం ప్రారంభించారు జనత తలయెత్తి ఆయనవైపు ఆశగా చూచింది లోకంలోని ఎత్తులూ, పల్లాలూ, విసుగులూ, విలాసాలూ,

పల్లెలు, పగవులు, అందాలు, లహంకారాలు, ఆయన్ను ఎలుగెత్తి
పీడివాయి

అన్నింటికీ ఆయన మారుపలికారు ఆ పలుకులో నుంచి
సూటిగా సూన్యతంగా గేయాలు పరుగులెత్తాయి ప్రసంగాలు
పరిమళించాయి యక్షగానాలు ప్రత్యక్షమైనాయి విజ్ఞానం వినోదం
సహస్రముఖాల విచ్చుకున్నాయి

వీటిని ప్రజలకు అందించడానికి అభ్రభారతి (Radio) చేసిన
సహాయం మరువరానిది

ఇట్టి విశిష్టరచయిత రచనలను ఏకముఖంగా చేతిలో పెట్టుకుని
చదివి ఆనందించకుండా సాహిత్యప్రియులు ఉపేక్ష వహించలేరు
అంతేకాదు -

ఆ రచనల సంస్కారం అనన్యార్థమైనది లోకంలోని
కొందరు రచయితలు పురాణవిశ్వాసాలకో, నవీన వ్యామోహాలకో
తాకట్టుపడి ఒకటి పురస్కరించడం వేరొకటి తిరస్కరించడం పరిపాటి

రాష్ట్రీకారు ప్రాచీన నవీన ప్రగతి వాదాల త్రివేణి సంగమం
ఇందులో ఏ ఒక్కటి నిర్దుణ్ణమైనదిగాని, నిర్దుష్టమైనది గాని కాదని
ఆయన తలంపు ప్రతిభావంతుడు అన్నిటినీ చూస్తాడు తనమార్గమేదో
తాను నిశ్చయించుకుంటాడు ఒకరి వెంటపడడం, ఒకరికి ప్రతిధ్వనిగా
చూరడం అతనికి కిట్టిన సంగతి ఈ సత్యాన్నే కాళిదాసు మాళవికలో
లన్నాడు - “సంత పరీక్ష్య అన్యతర ద్భజంతే మూఢ పరప్రత్యయనేయ
బుద్ధి”

చిన్ననాడు మహాకవులు పండితులు అయిన తండ్రి
సెదతండ్రుల సాహచర్యం,

విద్యార్థిదశలో ఆంగ్లభాషా సాహిత్య కోవిదుడు రఘుపతి -
నాయుడుగారి ఆచార్యకం, బాగా విదిగినపిమ్మట రామమోహనరాయల
పంటి మానవతావాదుల అపార ప్రభావం, ఆయనను క్రొత్తవ్యక్తిని
చేసాయి కనుకనే ఆయన సాహిత్యంగురించి మాట్లాడినా, సామ్యవాదం
గురించి మాట్లాడినా ఉమర్ ఖయ్యాము గూర్చి మాట్లాడినా, ఉపనిషత్తులు
గూర్చి మాట్లాడినా, ఒక విలక్షణ వాక్కు ఖంగున మ్రోగుతుంది

ఒకకొండరికి పలె ఆయన రచనకు లోకంలో అస్పృశ్యము అంటూ ఏపీ లేవు, “ఇక్కడ అంటూ ఉండాలిగాని, రచయితకు ఉదారం, నీచం అనీ, రమ్యం జాగుస్పిత మనీ, ఏదీ లేదు అన్నీ ప్రతిభాపించికతో స్పృశిస్తే మనోహరం అయిపోతాయి” అని ఆయన మతమూ, అనుభవమూను

కనుకనే ఆయన ‘పుష్పలావికలు’ గురించి ఎంత శ్రద్ధగా చెప్పగలరో, ‘బూట్ పాలిష్’ గురించికూడా అంత ఇంపుగాను చెప్పగలరు శ్రీనాథుని కవితారహస్యాలలోకి చొచ్చుకుపోయి చూచినట్టే, చిన్నారిపాపల ఆటలపాటల్లో కూడా లీనమై పోగలరు కాబట్టి, ఆయన నోటివెంట ఏది వచ్చినా ఎవరో ప్రేరణచేస్తే వచ్చినట్టుకాక, హృదయంనుంచి దూసుకు వచ్చినట్టు కనపడుతుంది

ఇంకో విశేష మేమంటే,

కొందరు రచయితలు ఏదో ఒక రచనాప్రక్రియను అవలంబించి, కృతార్థులవుతారు మరికొందరు కొన్నిటిని అభిమానించి, మరికొన్నిటిని ప్రయోగాత్మకంగా వ్రాస్తారు అవి సఫలం కావచ్చు విఫలం కావచ్చు సమ్మతం లేదు

శాస్త్రిగారి విషయంలో మొదట అట్లాగే అనుకున్నాం, ఆయన దుర్గం కవిత మాత్రమే అనీ, ఇంకేదీ ఆయన వల్లకాదనీ, కాని - ఆయన కవితను మించిన వచనమూ, యక్షగానాలూ, నాటికలూ వ్రాస్సిలోకాన్ని దిగ్భ్రాంతం చేశారు కథ, నవల జోలికి పోలేదు ఆయన రుచే వాటి మీదకు ప్రసరించ లేదేమో

ఉత్తమ రచయితకు ప్రతిభ, వ్యుత్పత్తి సమ్మర్దిగా ఉండాలంటారు కాని, శాస్త్రిగారికి వ్యుత్పత్తికంటే ప్రతిభమీదనే పక్షపాతం అట్లా అని - ఆయన వ్యుత్పత్తిని తిరస్కరించిన సన్నివేశాలు చెప్పదగినంతగా కనపడవు లోకంలో లబ్ధిప్రతిష్ఠలైన కవుల కంటే ఆయన వాడిన అపకల్పాలు తక్కువే

ఏతావాతా —

ఆధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో అసాధారణ ప్రతిభావంతుడైన రచయిత శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి అట్టివారి రచనలు లోకానికి త్వరగా సమగ్రంగా

అందరి ఆ ప్రయత్నంలో సంక్షేర వ్యాసాలు, సాహిత్య ప్రసంగాలు,
యక్షగానాలు, శ్రవ్య నాటికలు, గేయాలు, ఖండ కావ్యాలు, క్రమంగా
ప్రకటితం కావడం ఆంధ్ర సాహిత్యప్రియులకు ఎంతైనా
హర్షదాయకమనుకుంటాను ఈ విశ్వోదయ ప్రయత్నానికి ప్రజామోదం
ఉంటుందని నా విశ్వాసం

కావలికళాశాల

1-10-65

ఇట్లు

ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి

నాకు తోచిన నాలుగు మాటలు

శాస్త్రిగారు ఈ సందకలనానికి - అందులో ఇది మొదటిది, తరువాత ఏన్నో వొస్తన్నాయి - నన్ను పరిచయ వాక్యాల రాయమన్నారే నేను ఆయన్నిగాని, ఆయన రచనలనుగాని పరిచయం చెయ్యడమనేది బొత్తిగా అసవ్యం, అసందర్భమున్నూ నన్నాయన పరిచయం చెయ్యడం సబబుగాని, ఆయన్ని గురించి తెలుగువారికి తెలియనిదీ, నేనె చెప్పగలిగిందీ, ఏముంటుంది?

అంచేత ఈ నాలుగు మాటలూ మీరు చదవకపోయినా నవ్వులెదు చదివితే చిన్న లాభం ఉండొచ్చు ఆయన తెలుగు ఎంత రుచిగా ఉంటుందో, నా మాట చప్పదనం చవిచూక మరింత బాగా తెలుస్తుంది మీకు

నా మీదున్న అభిమానం కొద్దీ ఆయన నన్ను రాయమన్నారు అంచేత ఏదో రాయడం తప్ప గత్యంతరం లేదు

అసలు శాస్త్రిగారి రచనలన్నీ - గద్య రచనలూ పద్యరచనలూ పుస్తక రూపంలో వొచ్చితీరాలని పట్టుబట్టింది కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు ఏడెనిమిదేండ్ల క్రితం, బ్రంకుపెట్టెల్లోంచి పాత కట్టలు విప్పడం, ఇవన్నీ చదివి, 'బావగారే' (వేంకటేశ్వరరావుగారే) సంస్కరించి సంపుటాలుగా విడదీసి అచ్చు వేయించాలని శాస్త్రిగారనడం నే నెరుగుదును వేంకటేశ్వరరావుగారు కొన్ని వ్యాసాలు - "కోవెల కొలను" వంటివి- మళ్ళీ మళ్ళీ విని, "వీటిని సంస్కరించడమేమిటి బావగారూ ! రాసినవి రాసినట్టు అచ్చువేసి పారెయ్యక" అనడం శాస్త్రిగారు, 'అలాకాదు, ఇందులో చెత్తాచెదారం ధూళి దూగరా - అంతా నిర్మోహమాటంగా లాగిపారేసి, నిగ్గు మాత్రమే అచ్చువేయించాలి ఆ పని మీమీదపెట్టాను,' అనడం కూడా నేనెరుగుదును దురదృష్టవశాత్తూ అకస్మాత్తుగా వేంకటేశ్వరరావుగారు మనకి దూరమైపోయారు ఈ రచనల ప్రచురణ ఆయన ద్వారా జరిగితే ఎంతో బాగుండేది

ఒకటి మాత్రం నిజం ఆయన బలవంతం చెయ్యకపోతే

శాస్త్రిగారు ఈ పని తలపెట్టేవారు కారు అంచేత ఈ పుస్తకాలు అవతరించడానికి ఆయనే కారణం అని చెప్పాలి

ఒక మాటు, ఈ సందర్భంలోనే , ఒక వ్యాసం, “కోవెల కొలను” అనుకుంటాను, నేను చదవడం వేంకటేశ్వరాపుగారు పినడం జరిగింది “అబ్బ వచనం కూడా ఏం చెక్కుతారండీ ఈయన!” అన్నాను నేను “పెర్రాక్ష్మనిష్టామరి!” అన్నారు వేంకటేశ్వరాపుగారు శాస్త్రిగారి రచనాశిల్పానికి అది మంచి నిర్వచనంగానే తోస్తుంది నాకు

శాస్త్రిగారు తన తెలుగును చెక్కుతారు దానికి నగిషీపడతారు మెరుగు పెడతారు పద్యంలోనూ గద్యంలోనూ కూడా ఆయన అభిరుచి మహా సున్నితమై నది ఆయన మనస్సులో ఎక్కడో అసలైన తెలుగు భాషకు సమూహా ఏదో ఉంది ఆయన రచనలన్నీ దానికి దగ్గరగా ఉండాలి సన్నయనాటినుంచి నేటివరకూగల తెలుగుసాహిత్యానికి రంగూ రుచి కల్పించిన తెలుగు నుడికారమేకాక, నిత్యం తెలుగు ఇళ్ళలో వినబడే ప్రాణమున్న తెలుగులో మెలకవలూ అందచందాలూ అన్నీ కలిసి, ఆయన పలుకులో నిగ్గుదేరి, పద్యంగానో, పాటగానో, వచనంగానో రూపుదాలుస్తాయి

తెలుగువారిలో చాలామంది శాస్త్రిగారిని కవిగానే ఎరుగుదురు ముప్పయ్యేళ్ళ క్రితం ఆయన రాసిన ‘కృష్ణపక్షం’ ‘ఊర్వశి’ ‘ప్రవాసం’ ద్వారా, కన్నీటి కెరటాల వెన్నెల్లో కంటక కీరీటధారియై కాళరాత్రి మధ్య తిరిగే నిస్పృహకు అపరావతారమే కృష్ణాస్త్రి అనీ, కేవలం ఊహా సుందరి అయిన ఊర్వశిని ఆరాధించే ప్రేమికుడు కృష్ణాస్త్రి అనీ, వాళ్ళవాళ్ళ మనసుల్లో ఆయన బొమ్మని ఈ రకంగా కట్టుకున్నారు ఎంతో నుంది

ఈ మధ్య ఏడెనిమిదేళ్ళుగా ఆయన అతికులాసా అయిన చిన్న పిల్లల అల్లరి చిల్లరి పాటలూ, కొంటెపదాలూ, పల్లెవాళ్ళపాటలూ, కుప్ప నూర్పు పాటలూ, రోడ్ రోలర్ పాటలూ, బంపివాళ్ళ పాటలూ, స్త్రీల పాటలూ వంటివి రాసి రేడియో ద్వారా ప్రసారం చేస్తుంటే ఆ బొమ్మకి కొంచెం దెబ్బతగలి, కొందరు నిజంగానే బాధపడ్డారు అయితే కృష్ణాస్త్రిలో కృష్ణపక్షం రాసిన కవి ఒక మూల ఉన్నాడు మరొక మూల

లోకాన్ని బాగా దిగరగా ఎరుగున్న గడసరీ, మనుషుల్ని - అన్ని రకాలవాళ్ళనీ - కొంటే చెరునవ్వుతో పరిశీలిస్తూ, వాళ్ళంటే ఏదీ ఇష్టంతో పడివచ్చే సంఘజీవీ, ఉన్నాడు అప్పుడూ ఇప్పుడూ కూడా ఈ రెండో వ్యక్తే బలవంతుడు

ఇప్పుడేం జరిగిందంటే ఆ కవన్నీ ఈ లోకజ్ఞుడున్నూ కలిసి ఒకటయ్యారు మొదటినించీ అవుతూనే వచ్చారేమో

ఆ సంయోగం ఇప్పుడు పూర్తయింది ఈ ఖండికల్లో, వ్యాసాల్లో, తానెరుగున్న లోకాన్ని తరచి వడపోసిన ద్రష్టా, ఆ లోకజ్ఞుతకు కావ్య రూపం కల్పించిన గడసరీ, ఇద్దరూ కనిపిస్తారు, కలిసిపోయి ఒకే వ్యక్తీలా, మూక్తీలా కనిపిస్తారు

శాస్త్రీగారి వచన రచనల్లో సున్నితమైన హాస్యముంది ఆ హాస్యానికి వెనుక ఒక బరువూ వుంది నవ్వుతూ చదువుతాం, దిగులుగా నెమరు వేసుకుంటాం 'శ్రీరాములు,' 'రిక్షావాలా,' అందరికన్నా 'సుబ్బమ్మవ్వు' ఒకసారిపరిచయమయ్యాక, ఇంక మన్ని వాదిలిపెట్టరు ముఖ్యంగా సుబ్బమ్మవ్వు

"సుబ్బమ్మవ్వు" విషయంలో మరీ దిగులుగా ఉంటుంది నాకు ఎందుకంటే సుబ్బమ్మవ్వు అంతరించిపోతోంది ముందు ముందు ఆమె ఉండడానికి వీల్లేదు ఆమె సర్వతోముఖవికాసానికి అవసరమైన ఆ పల్లెబూరిచాదస్తపు బ్రాహ్మణీకం, ఆ సమిష్టి కుటుంబం ఇప్పుడే లేవు రోజులు మారిపోతున్నాయి మనకి ఇష్టమైనవి ఎన్నో పోతున్నాయి "మా ఊరు పోయింది," "మా ఊళ్ళో వీధి అరుగు," "కోవెల కొలను," లాంటి వ్యాసాలు చదువుతుంటే అయ్యో! అనిపిస్తుంది మరి కాస్త వెనక్కిపోతే ప్రబంధయుగమునాటివీ, ప్రభువు లనాటివీ "పుష్పలావికలూ," "సువాసన ద్రవ్యాలు," దర్బారులూ, పండిత సత్కారాలూ, పల్లకీలు, ఏనుగులు, ఊరేగింపులు, అన్నీ ఏనాడో పోయినాయి తాను ఎరుగున్న రాజాస్థానాలు, తాను చదివిన ప్రబంధాల్లోని సూచనలూ ఆధారంగా శాస్త్రీగారు ప్రబంధకాలంనాటి వాతావరణాన్ని పునర్పృష్టించారు కొన్ని రేడియో ప్రసంగాల్లో, నిన్న మొన్న జరిగినంత స్పష్టంగా చిత్రించారు నిజంగా ఆ రోజుల్లో ఆయన వర్ణించినట్టుండేదో

లేదోగాని, వదువుతుంటే మాత్రం ఇప్పుడు లేదని దిగులుపుడుతుంది అయితే, 'అయ్యో, మంచివన్నీ పోతున్నాయి, కొత్తగా వచ్చిన వన్నీ చెడ్డవి, లోకం అంతకంతకీ చెడిపోతోంది,' అని వాపోయే సనాతనుడు కాడు శాస్త్రిగారు ఒక ప్రసంగంలో ఆయన అననే అన్నారు "మా అమ్మ పోయిందన్న విచారం నాకుండటం సహజం అయితే మా అమ్మపోవడం కూడా సహజమే వెనకటివన్నీ మంచివీ, ఇప్పటివన్నీ చెడ్డవీ, అనుకోవడం పొరబాటు వెనకటివాటిలో జీవం ఉన్నవి తప్పకుండా నిలబడతాయి జీవం ఉన్నవి గనుకనే కొత్తవి పుట్టుకొస్తున్నాయి కవికి పాతవి కొత్తవి అంటూలేవు జీవం ఉన్న అన్నింటితోనూ అతనికి సంబంధం ఉంది పాతవాటితోటీ కొత్తవాటితోటీ కూడా" అని

పోయిన ' మా ఊరంటే' ఎంత ఇష్టమో, కొత్త నాగరికతకు చిహ్నంగా వచ్చిన రిక్షావాలా అహమ్మదన్నా శాస్త్రిగారికి అంత ఇష్టమూను నాకు మట్టుకు 'ఇద్దరు సత్యవాదు' లంటే మహాచెడ్డ ఇష్టం

1938 లో మొట్టమొదట ఆయన నాకు పరిచయమయ్యారు అప్పటి నించీ అంటుండేవాణ్ణి, "శాస్త్రిగారూ! వేదికమీద మీ ప్రసంగాలూ, ఇస్టాగోష్టిలో మీ సంభాషణా, ఎవరైనా రాసిపెట్టేవాడుండిఉంటే అపురూపమైన వచన సాహిత్యం తయారయేది, తెలుగులో" అని

అవన్నీ గాలికిపోవడం తెలుగు సాహిత్యపు దురదృష్టమని నా గట్టి నమ్మకం

ఆ ధోరణికి బెత్తెడు అటూఇటూగా వచ్చినవి అప్పుడప్పుడు ఆయన ప్రసారం చేసిన రేడియో ప్రసంగాల్లో కొన్ని ఉన్నాయి అవి కొన్ని ఇందులో ఉన్నాయి మరికొన్ని తరువాతి సంపుటాల్లో వస్తున్నాయి అంతమాత్రమైనా మనం అదృష్టవంతులం

అసలు ఆకాశవాణి అవతరించకపోతే, తెలుగు సాహిత్యం ఇంత సంపన్నం అయ్యే అవకాశమే ఉండేది కాదనిపిస్తుంది నాకు శాస్త్రిగారిని కదిపింది, రేకెత్తించింది, కూర్చోబెట్టింది, మొహమాట పెట్టింది, బలవంతంగా ఆయనలోంచి అమృతగుళికలు ఇవతలికి లాగింది, ఆకాశవాణి అంచేత తెలుగు సాహిత్యలోకం, ఆకాశవాణికి ఎంతో రుణపడివుంది

కబుర్లు చెప్పుడంలో ఉన్నంత సరదా, కవిత్యం చెప్పుడంలో లేదు శాస్త్రిగారికి కాగితం మీద కలం పెట్టడమంటే మహబద్దకం ఆయన చెబుతుంటే ఇంకొకరెవరో రాయవలసిందే అలా తయారైనవే రేడియో ప్రసంగంలా, నాటకాలాను

ఇంక పాటలు రాయడం ఒక యజ్ఞమే రజని పాడుతూనన్నా కూచోవాలి విశ్వనాథం వీణన్నా వాయిస్తుండాలి అనసూయా సీతా అలాగసంగీతం వినిపిస్తూనెనా ఉండాలి పాట రావడానికి పదిని మిషాలు మొదలు పదిరోజుల వరకూ పట్టాచు అంతసేపూ ఆ సంగీతం ఆయన చెవిమీద పడుతూనే ఉండాలి “ఆ విరుపు బావుంది సరిగ్గా అందులో ఇమిడే మాట ఎక్కడో ఉంది వస్తుంది, తొందరపడకు,” అనేవారాయన, పాటెక్కడన్నా నట్టితే, నిజంగానే వచ్చేది ఆ మాట వచ్చినతరువాత, పడ్డ ప్రమ ఫలించింది అనిపించేది అందరికీ

రేడియోకి రాసినా, సినిమాకి రాసినా ఆయన పాటలు సాహిత్యంలో శాశ్వతంగా నిలిచిపోతాయి “రావమ్మా ! రావమ్మా !” “పోయిరావే తల్లీ !” ఇదేమిటి అవేమిటి - ‘శర్మిష్ఠ’ మొదలుకుని నిన్న మొన్న రాసిన ‘ఏడాది పాడుగునా’ ‘వేణుకుంజం’ దాకా ఎన్నెన్ని పాటలు రాశారాయన?

మెత్తని, నోట్లో కరిగిపోయే తేలిక పదాలతోనే గుండెను పట్టుకు పిండే బరువూ బాధా కలకల్లాడుతూ మనస్సుని గంతువేయించే సరదా కులాసా ఎలాగ నింపగలరో ఆయన ఆ పాటల్లో !

ఆయన రేడియో నాటకాల్లో ఎక్కువ భాగం, పాటల చుట్టూ, పాటలకోసం, అల్లినట్టు అనిపిస్తుంది నాకు అంటే మొత్తం ఇతివృత్తాన్ని పాటల్లో ఆలోచించి, మధ్యమధ్యవచనంతో పూరించినట్టు మన ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రియలలో చాలా భాగం ఇతర సాహిత్యాల్లో ఉన్నస్వరూపాలకు అనుకరణలు, కథానిక, నాటకం, నాటిక అన్నీ ముఖ్యంగా రేడియో నాటిక ఒక్క శాస్త్రిగారి రేడియోనాటికలే తెలుగులో పుట్టి తెలుగులో పెరిగినట్టు అనిపిస్తాయి రేడియో ప్రసారంలో ఉన్న అవకాశాలూ, ఇబ్బందులూ, అన్నీ జీర్ణం చేసుకుని, తన ధోరణికి అనువైన ఒక స్వరూపాన్ని ఆయన సొంతంగా తయారు చేసుకున్నారు

ఇది లందరికీ సరిపడే నమూనా కాకపోయినా, స్వతంత్రమైనదీ, తన
కాళ్ళపీద తనునిలబడగలిగినదీ ఇవి రేడియో నాటికలైనా, వీటికి
సోహిత్యంలో ప్రముఖస్థానముంది

ఈ నాటకాలూ, నాటికలూ, పాటలూ, పద్యాలూ, అన్నీ ఈ
సంపుటాల్లో చొస్తున్నాయి ఏనాడో ఇవన్నీ పుస్తకరూపంలో రావల్సినవి
ఈ నాటికైనా చొస్తున్నాయని నాకు సంతృప్తి ఆయన రాసిన ప్రతి
అక్షరం వీటిలో అచ్చు పడాలని నా పట్టుదల, నా ఆశకూడ

మద్రాసు,
25-2-64

పద్మరాజు

కాటూరి వేంకటేశ్వర రావు గారికి

బావగారూ,

నేనేమి వ్రాసినా, ఏమి మాట్లాడినా వల్లమాలిన
ఇష్టంమీకు నా రచనలన్నీ అచ్చువేయించు
మని మహా ఒత్తిడి చేసేవారు మీరు
మీరుండగా ఆ పని చెయ్యలేకపోయాను
ఇప్పుడు వేయిస్తున్నాను
ఇది “బహుకాలదర్శనం” మొదటిది
మీరు దీనిని అందుకోండి, బావగారూ!
మీ గొప్పతనానికి ఇది తగినదని కాదు-
ఈ ప్రేణిలో మొదటిదని! అంతే
మీరు వెళ్ళిపోయినా, నన్నూ నా వాళ్ళనూ
వెయ్యి కళ్ళతో కనిపెడుతూ కాపాడుతూ
ఇక్కడ నాతోనే ఉంటున్నారు మీరు-నాలోనున్నా!
బావగారూ!

హైదరాబాదు

కృష్ణశాస్త్రి

కృష్ణశాస్త్రి కృతులు

బహుకాల దర్శనం
అవ్వ తిరునాళ్ళలో
తప్పిపోయింది

రిక్తావాలా

మైలురాయి

బూట్ పాలిష్

అవ్వ బస్సు ప్రయాణం
ఇద్దరు సత్యవాదులు

బహుకాల

దర్శనం

[బెజవాడ రైల్వేస్టేషను ప్లాట్ ఫారం దానికి సంబంధించిన కలకలం
దూరాన్నుంచి ఒక గొంతు “బహుకాలదర్శనం,
బహుకాలదర్శనం” అంటుంది]

వీరయ్య . అరేయ్ వెంకన్నా, సామాను తీయించి కార్లో పెట్టించు
వెంకన్న . చిత్తం, వీరయ్యబాబూ
వీరయ్య ముందు గవర్నర్ పేట పోనియ్యింటికి, కాస్త స్నానం చేసి,
వాళ్ళు మరమ్మత్తు చేసుకుని మరీ వెడతా కోర్టుకి
వెంకన్న . నిద్దరలేనట్టున్నారు ఫస్టుక్లాసు దొరకలేదేవిటి?
వీరయ్య : ఫస్టుక్లాసు లేదు సరికదా వార్డి సంతక్లాసులో ఓ షాపుకారు
పక్కన పడ్డాను పాపం, రాత్రంతా నా మీద యిష్టం కొద్దీ, నా మీదే
వారిగి పడుకున్నాడు ఆ చెమటా, అతనూ, యిటువైపు చెయ్యి
కొట్టిపారేసుకోవాలనిపిస్తుంది
శ్రీరాములు . బహుకాలదర్శనం ! బహుకాలదర్శనం ! ఆ, యేవిటి?
యెన్నాళ్ళకూ యెన్నాళ్ళకూ ! యెప్పటిమాటో ! నిన్నా మొన్నా
సంగతా? సరిసారి వీరయ్యగారూ అలాచూస్తారేవిటి? నేనిట్టే

పోల్చుకున్నాను మిమ్మల్ని పయస్సు ముదిరినా, తేజస్సు యెక్కడికిపోతుందీ? యెన్నేళ్ళొచ్చినా ఆ నేవళం చూడండి ఆ, యింకా పోల్చుకోలేదు నన్ను (నవ్వుతాడు)

వీరయ్య . యెక్కడ కలుసుకున్నామండి మనం ?

శ్రీరాములు చివరకు అంతవరకూ వచ్చింది యీ శ్రీరాములుగాడి గతి వీరయ్యగారే పోల్చుకోలేకపోయారన్నమాట నాన్నగారి నడగండి పేరూ అవీ

వీరయ్య : నాన్నగారి పేరు శరభయ్యగారు

శ్రీరాములు (నవ్వుతాడు) సరిసారి నా పేరు నాన్నగారికి చెప్పమంటున్నా గానీ, నాన్నగారి పేరు నాకు చెబుతున్నారా? రేపు నాపేరే నాకు గ్యాపకం చేస్తారు

వీరయ్య . నాన్నగారి నెలా యెరుగుదురు ? నాన్ కో ఆపరేషన్ రోజుల్లోనా?

శ్రీరాములు : రండి, అలా దారికి రండి, ఆయనైరగనివాళ్ళు అఖండాంధ్రలో లేరు ఇహ నా సంగతా? ఆయనా, నేనూ కలిసి

వీరయ్య కడలూరు జైల్లో వుండేవారా?

శ్రీరాములు పూరికే వుండడంకాదు ఒత్తి నిమిషం వదలకుండా రామలక్ష్మణుల్లాగ, జంటనగరాల్లాగ వుండేవాళ్ళం. జైల్లో రోజూ నేను వండడం, ఆయన తర్వాతి పనీ

వీరయ్య (కొంచెం నవ్వుతూ) అంటే తినడం అనా?

శ్రీరాములు అదిమాత్రం తక్కువపనా? 'రామయమంత్రీ భోజన పరాక్రమం' అని పూరికే అనేకాడా మహాకవి అయినా నేనన్నదాని కదా అర్థం వీరయ్యబాబూ ఆయన్ని కింద అడుగెట్టనిచ్చే వాణ్ణా అని ! రాజసింహుని కంరాన ప్రాణముండ అన్నట్టు, నేను బ్రతికుండగా ఆయన్ని వేలెత్తనిచ్చేవాణ్ణా? నో, న్నో జైల్లో భోజనం అయ్యాక, నేనేదైనా గ్రంథం చదవడం, ఆయన హాయిగా కళ్ళు మూసుకుని వింటున్నట్లు

వీరయ్య (నవ్వుతూ) నిద్రపోవడంపూనా? శ్రమంతా మీదందురూ యెప్పుడూ

శ్రీరాములు: ఆ తప్పకుండా, శ్రమంతా ఈ శ్రీ రాములుదీ, సౌఖ్యమంతా శరభయ్యన్నది వై నాబ్? ఏంచేతకాదు? కాని, వీరయ్యబాబూ! నువ్వు (కొంచెం నవ్వి) నువ్వనేస్తున్నా, నాన్నగారు గ్యాపకం వచ్చి అనేసేస్తున్నా

వీరయ్య: అనండి నన్నలాగే అనండి

శ్రీరాములు: ఆ అనేస్తా అన్నా? అన్నా అంటాను అలాగే అనేవాణ్ణి ఆ రోజుల్లో అప్పుడింతకంటే చిన్నవాడివి మరీ

వీరయ్య: (నవ్వుతూ) అవును, ఇదివరకంటే చిన్నవాణ్ణియుంటా ననుకుంటాను

శ్రీరాములు అలా అనకండేం? అది అస్తమానమూ అందరి విషయంలో రైలుకాదు కొందరు మొదట పెద్దవాళ్ళయి, క్రమక్రమంగా పసివాళ్ళయి పోతారు వీళ్ళు హారతికర్పూరం వతు మరికొందరు మొదట చిన్నవాళ్ళుగా వుండి, దరిమిలాని ఉవ్వెత్తుగా పెరిగిపోతారు వీళ్ళు ఆయకుడుం బావతు ఇహ కొందరు చప్పగా అణిగున్నట్టుండి, గాలిపోసుకుని గుండ్రంగా లావుగా పెరిగిపోతారు వీళ్ళున్నారే, వీళ్ళు రబ్బరు బెల్లాను తాలూకు నువ్వో, రాజా బహద్దర్, నాన్నగారిలాగా, అప్పుడూ, యిప్పుడూ, యెప్పుడూ పెద్దవాడివే కనక వీరయ్యబాబూ! నువ్వెప్పుడూ ధర్మ క్లాసులో ప్రయాణం చెయ్యకేం? అజ్ఞాసి నేను సహించలేను

వీరయ్య: ఏం జెయ్యనుండి? ఒహప్పుడూ

శ్రీరాములు వోహప్పుడూ లేదు, గిహప్పుడూ లేదు, ఒప్పుకోను నేనంతే, నా చేతిలో చెయ్యి వెయ్యి 'వొర్లు, ధర్మ క్లాసులో ప్రయాణం చెయ్యను' అని కావలిస్తే స్పెషల్ ట్రెయిన్ వేయించుకో నేను ఎత్తుకు తిప్పిన మా శరభన్నయ్య కొడుకు మీద, హయ్యెయ్యో, మలవగేదె వోహడు చింతపండు బస్తాలా మీద వొరగనా? వీల్లేదు

వీరయ్య (నవ్వి) ఫరవాలేదులేండి ఏం జేయ్యం?

శ్రీరాములు అదీ నిజమే మరీ వెనుక నేనూ, నా భార్య యిలాగే ప్రయాణం చేస్తున్నాం కాళ్ళసవారీవాళ్ళం కనుక ధర్మక్షానులో భార్యభర్తలెక్కారు యిద్దరు వాళ్ళచుట్టుకొలత ఎక్కువ అంటే వొకరిచుట్టువొకరు నడిస్తే వాళ్ళకానాటికి వ్యాయామం సరిపోతుంది ట్రెయిను కొంచెం కదలడమేవిటి, ఆ వూపుకి భర్త నా వొళ్ళోనూ, భార్య మా ఆవిడ వొళ్ళోనున్నూ గారాంగా పడుకుని నిద్రపోయారు మాకు చంటిపిల్ల లేని సరదా తీరింది అయితే ఉదయాన్నే ట్రెయిను దిగడం మాత్రం కష్టం అయింది వొళ్ళు మాలీసు లేకండా అది మా ఖర్మం నీ కేమయ్యా? మహారాజువు ! అది సరేగాని, నికెందరు పిల్లలు వీరయ్యబాబూ!

వీరయ్య . ఒక పిల్లవాడు, ఒక పిల్ల

శ్రీరాములు పేర్లేమిటి?

వీరయ్య . అమ్మాయిపేరు ఝాన్సీ

శ్రీరాములు : భేష్ వీరనారి పేరు పెట్టావు అబ్బాయిపేరు? తాంతియాతోపీ యేనా లేక నాన్నగారి పేరుపెట్టావా? చూడాలయ్యా నీ పిల్లల్ని వోసారి

వీరయ్య రండి, నాలో మా ఇంటికి

శ్రీరాములు రానువద్దును, అయితే తొందరగా రాజమండ్రి వెళ్ళాలి నా టిక్కెట్టు, సామానుతో నహా, మా కేశవులు - మా బావమరిదిగాళ్ళెండి - ముందుగా ట్రెయినెక్కేశాడు అది కదిలింది, నేనిలా వుండిపోయాను

వీరయ్య . అయ్యో! నేను మీకు రాజమండ్రి టిక్కెట్టు తెప్పించనా? చూడు, వెంకన్నా నువ్వు వెళ్ళి అలా ఆలోచిస్తారెందుకూ?

శ్రీరాములు అహా! రాజమండ్రిలో దిగనా, తిన్నగా వాల్తేరుకే పోనా అని

వీరయ్య . పోనీ మీరేదనుకోకపోతే ఈ పదిహేనురూపాయలు

దగ్గిరుంచండి, నాన్నగారివంటివారు కదా

శ్రీరాములు ఆ లా గే మ రీ

వీరయ్య నాకు కోర్టుకి పైమయింది, వెళ్ళొస్తా

(జోళ్ళ చప్పుడు దగ్గరగా వస్తున్న రెండు గొంతులు)

శేషమ్మ కాదో, సుబ్బమ్మా! కామి పెళ్ళికి అయిదువేలు పోశాం

సుబ్బమ్మ : అయితేనేమే చేపమ్మొదినా! సూరిగాడి పెళ్ళికి వదివేలు

లాగేరుకాదే అయిదువేలు మిగులు ఆ పెళ్ళప్పుడు అమలాపురం

అమలాపురం అదేగోల వియ్యంకుడు వెంకటేసుర్లుగారు డబ్బు తేలేక,

గిజగిజ లాడేడిని, యిప్పుడు మళ్ళీ రాజమండ్రి పెళ్ళిలో

శ్రీరాములు బహకాలదర్శనం! బహకాలదర్శనం! చేపమ్మక్కయ్యా!

ఆ! యేమిటి? యెన్నాళ్ళకూ! యెన్నాళ్ళకూ! యెప్పటిమాట?

అబ్బో, నిన్నా మొన్నా సంగతా?

శేషమ్మ యెవరు బాబూ? మరచిపోయాను వెర్రిమోహాన్ని

శ్రీరాములు అందుకు సందేహమా? అవునుమరీ? నువ్వలా అనవలసిందే

ఆ బెట్టు యింకా వుండవలసిందే మీరు మగపెళ్ళివారాయెను మేము

ఆడపెళ్ళివారమాయె

శేషమ్మ ఏ పెళ్ళిబాబూ?

శ్రీరాములు . వెంకటేసుర్లుమా మాడయ్యింట్లో అమలాపురంలో

శేషమ్మ సూరిగాడిపెళ్ళా? నాగమణి, వాడి పెళ్ళాం

శ్రీరాములు . ఆ నాగమణి వరసకి నాకు మరదలు అయినా నన్ను

సువ్వు పోల్చుకోలేవు పెళ్ళిలో నా డ్యూటీ హమేషాగా వంట పందిట్లో

సుబ్బమ్మ : అవును సూరిగాడి పెళ్ళిలో చూసినట్టుంది

శ్రీరాములు భేష్! పోల్చింది భూషమ్మొదిన, చేపమ్మక్కయ్యా

సుబ్బమ్మ : నా పేరు భూషమ్మకాదు

శ్రీరాములు కాకపోతే మించిపోలేదు ముఖవైఖరి చూస్తే నిన్నలా

పిలవాలనిపించింది వాదినా

సుబ్బమ్మ యితగాడెవడేవ్, యిలా మాట్టాడుతున్నాడు?
 శేషమ్మ వేంకటేశుర్లుగారి మేనల్లుణ్ణే సుబ్బమ్మా! చనువుకొద్దీ
 శ్రీరాములు : వరసకు వొదినపు కాబట్టి అలా అన్నాను సుబ్బమ్మోదినా!
 నా తప్పు క్షమించమని మగపెళ్ళివారి తరువునా, యావత్తు అమలాపురమూ
 కోసనీమా తరువునా అడుగుతున్నాను

శేషమ్మ . పాపం యావనుకోకె, అంతలా దేముళ్ళాడుతుంటే
 శ్రీరాములు చేషమ్మక్కయ్యా! గ్యాపకం వుందా? ఆ పెళ్ళిలో
 మమ్మల్ని-ఆడపెళ్ళివారిని-మీరు మహాయేడిపించేవారు వడ్డల్నిప్పుడు
 వోనాడు అప్పడాలు లేవనిపించాలని ఆడపెళ్ళివారు తినడం మొదలు
 పెట్టారు అప్పడాలు విరుస్తూనడులుతుంటే, అమలాపురం యావత్తు
 రాప్ రాప్ ఫెటీఫెటీమని కొంపలంటుకున్నట్టు చప్పుడు అందులో
 మగ పీనుగుల దేమి తిండీ, మీది గాని వొప్పుకుతీరవలసిందే ఆరోజున
 సుబ్బమ్మోదినన్ని చూడాలి - పల్నాటి యుద్ధంలో నాయకురాలిలాగా,
 సరకాసురపథ సమయంలో సత్యభామలాగ

సుబ్బమ్మ : యిదేవిటే, యితగాడు నన్ను పట్టించాడూ?

శేషమ్మ పాపం, వొదిన వరస కాదుటే! చదువుకున్నాడు కూడా!
 శ్రీ రాములు చేషమ్మక్కయ్యా! ఆ విందురోజున వియ్యపురాలి
 పాట పాడింది ఆ పిల్ల ఎవరు 'విసురుకొనుచు వచ్చెను వియ్యపురా
 రొడ్డనలకు అంటూ పాడింది?

శేషమ్మ . మా పెద్దమ్మాయి సీతాలక్ష్మి

శ్రీ రాములు సీతాలక్ష్మీ! భేషయిన గొంతు పత్తిరాట్టం! కంయిమని
 ఫ్వాక్టరీ కూతలాగ సీతాలక్ష్మికి పిల్లలా?

శేషమ్మ . ఆ అయిదుగురు యిహచాలు బాబూ

శ్రీ రాములు చెష్ అయిదుగురు అనగూడదు దిష్టి కొడుతుంది
 'రోండుకావిళ్ళ కొమ్ము' అనాలి సుబ్బమ్మోదినా నీకు?

సుబ్బమ్మ : చాల్లే

శ్రీరాములు : చాలో, లేదో మా అన్నయ్య చెప్పాలి ఆ చంకని పిల్లాడు కూడా నీ కొడుకేనా?

సుబ్బమ్మ : ఆ !

శ్రీరాములు : భేష్! కంటే కళ్ళుమూసుకుని కనాలి పిల్లల్ని గాంధారిలాగా సుబ్బమ్మొడినా, నీకు యీ శ్రీ రాములు సమస్కరిస్తున్నాడు అయితే చేషమ్మక్కయ్యా! టిక్కెట్టుకొన్నారా? లేకపోతే వేను తెస్తా రెండు పెద్ద టిక్కెట్లు, ఆరు చిన్నవీనా?

శేషమ్మ : అవునన్నయ్యా ఆ! కొన్నాం

శ్రీరాములు : రాజమండ్రిలోనే దిగుతారా? బండిలో యెక్కించి కూడా వద్దును గాని, అడవాళ్ళ కంపార్టుమెంటులో నన్నెక్కనివ్వరు అక్షరాలు తెలియనట్టు యెక్కి కూచుందాం అనుకున్నా, తలుపుమీద అడమనిషి బొమ్మ గూడా అఘోరించారు

శేషమ్మ : ఫరవాలేదన్నయ్యా, మేం వెక్కుతాం

శ్రీరాములు : అహో, అందుకోసం గాదు తర్వాత మా వేంకటేశుర్లు మాదయ్యకి తెలిస్తే చివాట్లెట్టడూ? తనితో చెప్పు చేషమ్మక్కయ్యా “యిలా శ్రీ రాములు వెట్టే పరుసూ బెజవాడ స్టేషన్లో పోగొట్టుకున్నాడూ తర్వాత యెరుగున్న వాళ్ళెవరిదగ్గరేనా డబ్బుచ్చుకుని వస్తానన్నాడూ” అని

శేషమ్మ అలా యెందుకు సీరాములన్నయ్యా! నుబ్బీ, నీదగ్గరెంటుందే?

శ్రీరాములు : యెంతున్నా నాకొద్దులేద్దూ, పాపం

శేషమ్మ : అలాకాదు, అక్కడ పుచ్చుకుంటాంలే, సీరాములన్నయ్యా సుబ్బమ్మ ఆరు రూపాయలుంది

శేషమ్మ : ఇదిగో అన్నయ్యా! ఆ ఆరున్నా ఈ మూడూ తొమ్మిదినీ తీసుకో మరిపరిగెత్తూ రైల్వోస్టేషన్లో టిక్కెట్టుకొనుక్కో

శ్రీరాములు : అలాగే అక్కయ్యా! నేను మళ్ళీ రాజమండ్రిలో కనబడతాను, మగాళ్ళ బండిలో ఎక్కుతాను ఇదిగో ! పిల్లల్ని

తొంగిచూడనియ్యకండి కిటికీలోనుంచి

[ట్రెయిను వచ్చిన చప్పుడు, కూతల నందడి]

శ్రీనివాసరావు ఒరేయ్ చెంచురామయ్యా! ముందు కావలిలో దిగి
సుబ్బుకృష్ణయ్యని తీసుకుని నెక్ట్ ట్రెయిన్ లో మద్రాసు పోదాం
చెంచురామయ్య : సరే

శ్రీరాములు • బహుకాలదర్శనం! బహుకాలదర్శనం! యెన్నాళ్ళకూ
యెన్నాళ్ళకూ! యెప్పటిమాట! అబ్బో, నిన్నా మొన్నా సంగతా,
చెంచురామయ్యా!

శ్రీనివాసరావు • అయిందా పలుకరించడం? మేం మాట్లాడుతుంటే
విన్నావు కాబట్టి నీడు చెంచురామయ్యని నీకు తెలిసిపోయింది నన్ను
పోల్చుకోలేవు గాబట్టి, నా పేరు శ్రీనివాసరావు మేము కావలిలో దిగి,
సుబ్బుకృష్ణయ్యని తీసుకుని మద్రాసు వెడతాం ఇంకా మా సంగతుల్లేనై
కావలిస్తే, ముందే చెప్పేస్తా, నీకు తెలియదు కనుక

శ్రీరాములు (జనాంతికంగా) నీ అమ్మకడుపు బంగారం గాను! నువ్వు
అసాధ్యుడిల్లా వున్నావే ఈ చెంచురామయ్య ఏం జేస్తుంటాడు
నాయనా, శ్రీనివాసరావు ?

శ్రీనివాసరావు పద్యాలవీ రాస్తుంటాడు

శ్రీరాములు • వొద్దు బాబూ వొద్దు మాన్పించెయ్యాలి వెంరనే
ముదిరితే మహాకష్టం తనే రాగం అవీ పెట్టి చదువుతాడా అభినయిస్తా?
చెంచురామయ్య ఎవడో మహాసరదావాళ్ళా వున్నాడు నువ్వెరుగుదువా
యితన్ని?

శ్రీనివాసరావు : యెరుగుదునని అతనికి తెలియదు

శ్రీరాములు • యెక్కడెరుగుదువు బాబూ నన్ను?

శ్రీనివాసరావు • రాజమండ్రిలో, బెజవాడలో, కాకినాడలో,
విశాఖపట్నంలో ఎక్కడబడితే అక్కడ; స్టేషను దగ్గర, బస్సుస్టాండుల
దగ్గర ప్రస్తుతం నీకు వచ్చిన చిక్కెవిటి? పర్స పారేసుకున్నావా?

భార్యకి పురుడొయ్యాలా? పిల్లాడికి చదువా?

శ్రీరాములు : నాయనా! అన్నీ కూడొచ్చాయి యిప్పుడు ఇప్పుడే వస్తా ఆలా వెళ్ళి

చెంచురామయ్య ఓహో ! యెరుగున్నట్లు పలకరించి, యేదో సాకు చెప్పి డబ్బు దండుకునే బాపతా? ముసలి ముండాకొడుకు అసాధ్యుళ్ళా వున్నాడే ఆ దిక్కుమాలిన మంచి మొహంపెట్టి

శ్రీనివాసరావు : అలా అనకు అతన్ని అతని కథంతా వీకు తెలియదు ముప్పయ్యేళ్ళ క్రితం, దేశంలో అతన్ని ఎరుగని వాళ్ళు లేరు నాన్ కో ఆపరేషన్ రోజుల్లో , ఆస్తి పోగొట్టుకొని, దెబ్బలుతిని, జైల్లోపడి, ఆలుబిడ్డలూ తానూ మిగిలారు యిప్పుడు పూట గడవడం కష్టం అతనికి తానొక్కడే అయితే హాయిగా చచ్చిపోయిండును పెళ్ళాం బిడ్డల కోసం యిదంతా

చెంచురామయ్య అయితే ఇలాంటి దగాకోరు పనులెందుకూ? దొంగవేషాలు

శ్రీనివాసరావు తక్కువవాడు తక్కువ మోసం చేస్తే, అది దారుణమైన నేరం ప్రభుత్వాలూ, ప్రముఖులూ చేస్తే, అది రాజకీయ తంత్రం, మంత్రాంగం, చిన్నవాడు చిన్న అప్పుచేసి యెగేస్తే వాడికి కారక్టర్ లేదు భగవద్గీతలో శ్లోకాలు విసురుతూ మధ్య మధ్య ప్రార్థనలు చేస్తూ లక్షలు రుణం చేసి యెగేసి నిక్షేపంగా గౌరవంగా చెలామణీ అవుతున్నవాళ్ళ నెరుగుదుము అయితే శ్రీ రాములూ ! ఇలారా

శ్రీరాములు (దూరంనుంచి) పస్తున్నాబాబూ !

శ్రీనివాసరావు ఇప్పుడు దేనికోసం చందాలు వసూలు చేసుకుంటున్నావు?

చెంచురామయ్య అంటే యిదివరకు వేటికోసం చేశాడు?

శ్రీనివాసరావు . ఇదివరకొకసారి కనబడ్డప్పుడు 'ఇప్పుడేం జేస్తున్నావు శ్రీ రాములూ, అంటే 'బీహారు భూకంపానికి చందాలు సేకరించుకుంటున్నాను' అన్నాడు ఆ తర్వాత గోదావరి వరద

బాధితులకి, అలాగే భగవంతుడీకైనా అతని మీద దయుంది కాబట్టి ఏ వరదో, భూకంపమో వొస్తున్నాయి

శ్రీరాములు : యేంజేయ్యను బాబూ ! ఏదో అలాంటిదే చూసుకుంటున్నాను ఏం అలా చూస్తున్నావ్? నీకూ కోపం వచ్చిందా నా మీద?

శ్రీవివాసరావు : నాకెప్పుడూ నీ మీద కోపం రాదు ఇదిగో పదిరూపాయలు, నువ్వో పది తీయరా చెంచురామయ్యా వెళ్ళిరావా? మళ్ళీ ఎప్పుడో?

శ్రీరాములు : (గద్గదికతతో, కళ్ళంట నీళ్ళు వచ్చినట్లు) బహుకాలదర్శనం!

అవ్వ తిరునాళ్ళలో తప్పి పోయింది

మా అవ్వ నెరగరూ మీరూ, అవ్వని? హయ్యో! సుబ్బమ్మవ్వని? మావూళ్ళో ఆవిణ్ణి యెరగనివాళ్ళులేరే! అసలు వూరంతా అవ్వనే పిలుస్తారావిణ్ణి కొద్దిమంది 'సుబ్బమ్మవ్వగారూ' అని కూడా అంటారు ఆవిడకి కోపం వచ్చినప్పుడు, 'ఆఆఆఆ! యెవర్రా అవ్వ! సువ్వు నా కేడవుతావురా? చస్తే దెయ్యడవుతావుగాని!' అని గద్దిస్తుంది; అప్పుడు చటుక్కున సర్దుకుని "సుబ్బమ్మగారూ" అంటారు ఒక్కొక్కప్పుడు, 'సుబ్బమ్మగారూ' అని పిలిస్తే, 'హరి గాడిదా ! వేలెడంత లేవు, బొడ్డుకోసి వేరెడతావురా నాకూ!" అని దులిపేస్తుంది; వెంటనే దిద్దుకొని "అవ్వగారూ !" అంటారు

ఏడయితేనేం? ఆవిడంటే అందరికీ యిష్టచే, అవ్వంటే

అవును అందరికీయిష్టచే మరే! వాళ్ళకేం పోయింది యిష్టం

గాక! యెప్పుడో కనిపిస్తుంది వాళ్ళకి కనిపించినప్పుడు యంచక్కా-కుశలప్రెళ్ళలూ అవీ వేస్తుంది సావెతల్లో సాతాళించి కబుర్లూ కథలూ చెపుతుంది, మాంచి ఫారమ్ లో వుంటే - అంటే వాడుపులో వుంటే పాటలు పాడుతుంది, పావు పాటా అవీ ఆ కాస్సేపూ వాళ్ళకి కులాసాగా వుంటుంది వింటారు పోతారు, వాళ్ళకేం ? రాత్రి వగలూ ఆవిడతో యింట్లో వుండే వాళ్ళం, మేం వేగలేక చస్తున్నాంగాని!

అన్నట్టు - అవ్వంటే మీరెరగరన్నారు కదూ సుబ్బమ్మవ్వని ఆవిడ మమ్మల్నెలా యేడిపిస్తుందో చెప్పేముందు, ఆవిడ రూపురేఖలూ ధోరణి మీకు తెలియదూ ? అసలు మా అవ్వంటే, మా నాన్నగారి మేనత్త ఆయనల్లాకు అయిదెకరాల పొలంనూ, అప్పారం లోగిలీ వ్లగైరా ఆస్తితో అవ్వకూడా నాకు సంక్రమించింది మానాన్న మేనత్తంటే దాదాపు డెబ్బయ్యేళ్ళపై మాటగదా అయితే? నడుం నిటాగ్గా కదురులా నిలబెడుతుంది యివ్వం లేనప్పుడు మాత్రం తెలుగులో 'ఐ' అక్షరంలేదూ 'ఐ' దానిలాగా వొంగిపోతుంది తరచు కంఠం రైలు గంటలాగా గణగణా మోగించేస్తుంది, యివ్వంలేనప్పుడు పేలగా మూలుగుతుంది ఈమధ్య కొంచెం చెడ్డై, గెద్దచూపులాంటిది అవ్వచూపు అయితే పళ్ళుమాత్రం తీయించెయ్యడవో రాలిపోవడవో జరిగింది వొళ్ళై వొళ్ళై పైపన్ను మాత్రం - ముందుది-కిందపెదవిమీదకి వొంగి, అక్కడకాలాది, మాట్లాడుతున్నప్పుడు రవ్వంల తలాడిస్తూవుంటుంది అది అందానిక్కాబోలు వుంచేసిం దవ్వ మా యింటికోచ్చిన వో పెద్దమనిషి - అప్పన్నశాస్త్రుని మాంచి కవిగూడా-ఆయన క నారన్నాడూ చెమత్కారంగా "ప్రేపంచంలో యే ప్రభుత్వంనూ చెయ్యలేనిపని సుబ్బమ్మవ్వగారు చేసిందండీ! వాకేవొళ్ళటి తప్ప యేపన్నూ లేకుండా చేసిందీ!" అని అయితే, అవ్వ మాట్లాడుతుంటే మాత్రం అతి స్పష్టంగా తెలుస్తుంది

కొందరు పళ్ళులేనివాళ్ళ నోరు లక్కపెడతలాగా డొల్లగా

వుంటుంది మాట్టాడుతుంటే ఏదీ తెలీదు రొచ్చులో నడుస్తున్నట్టు
పుసుకూ పుసుకూ గాలిపోసుకుంటుంది; అంతే, పాత రబ్బరు బొమ్మ
కడుపు నొక్కితే చప్పుడైనట్టు అవ్వలాగాదు

అయినా వో లోపం వుంది అవ్వ మాటల్లో 'ప' 'ఫ' అని
పలుకుతుంది 'తప్పు' వప్పు, చెప్పు' అంటుంది ఆ వంటిపన్నువల్ల

అసలు అవ్వదీ- మాసుబ్బమ్మవ్వదీ- పెద్దజాతీయనాయకుడి
పుపన్యాసదోరణి అయితే అవ్వ తెలివిగా మాట్టాడుతుంది వోసారీ,
పుపన్యాసాల్తో దేశాన్నంతనీ తలదిమ్మెక్కించే వో పెద్దమనిషి మా
యింటి కొచ్చాడు ఆయన సభలోనేగాక సభయివతలగూడా సభలో
అంతా మాట్టాడతాడు మా యింటి కొచ్చిన పదినిముషాల్లో మొదలెట్టాడు
ప్రసంగం మరి పదినిముషాల్లో అవ్వ కలుగజేసుకుని రంగస్థలంలో
విరగబడింది ఆయనగారు తోకజూడించి, నాటికీ నేటికీ అవ్వకి 'నమస్తే'
అంతే ! ఆవిడ సన్నిధానంలో నోరువిప్పడు

వెనకటికి వో కవిగాడు చెప్పినట్టు 'నిప్పుల, నీళ్ళను,
చప్పిడుప్పిళ్ళను, తీర్థాల, తిరునాళ్ళ త్రిప్పలలను' గడిదేరి గడ్డకట్టిన
ఘటం అవ్వ, పెళ్ళికి కాస్త ముందో వెనుకో పోయాడు పెనింటి
డైబ్లెయ్యేళ్ళపైని యేకధాటిగా అంటే యేకటాకీని వైధవ్యరాజ్యాన్ని
పరిపాలించి పారేసిన రాణీబహద్దర్ గడ్డు బ్రహ్మచారిణి యాక్సిడెంట్,
అంటే ఏ కారో రైలో కలగజేసుకుంటే తప్ప మార్కెండేయాది
చిరంజీవుల లిస్టులో మనిషి మా అవ్వ

నాలుగ్గంటలకే లేచి తొలికోడిని లేపడం, తలుపులన్నీ
తెరిచిపారేసి పాచిపనులూ అవీ చెయ్యడం, చెంబులూ గిన్నెలూ
చప్పుళ్ళు చెయ్యడం, స్నానం చెయ్యడం, పత్తి రాట్టంలాంటి కంఠవెత్తి
'ప్రాత స్మరామి' వగైరా శ్లోకాలు చదవడం, మా నిద్దడ తగలెయ్యడం-
ఇలాగ రోజంతా జరిగే తంతును గూర్చి అట్టే చెప్పడం నాకిష్టంలేదు
ఈ వివరాలుకూడా మీకు చెప్పకపోదును కాని మీ కోసదే చెప్పా

యిదంతా అవ్వ ధోరణిలో చెప్పవలసివాస్తే యెప్పుడైనా అవ్వ యెదరయితే 'చప్పున అప్పుకొని' మీరు దాటిపోవచ్చని! అంతేగాక ఇవన్నీ చెప్తేగాని, మే(వావిడతో యెలావేగిపోతున్నాడో) మీకు తెలీదని గూడా యిన్ని వివరాలిచ్చా మీకు ఇంట్లో మమ్మల్ని ప్రతిఘడియా యేడిపించే పనుల్ని గూర్చి నేను చెప్పనే లేదు హయ్యోబాబో! యే(వవ్వండీ బాబూ! కోటయ్యగారు క్లీన్గాబోంచేసిన విస్త్ర్టోనే కొత్తదనుకున్నానని, మా శావమ్మ దొడ్డమ్మకి మళ్ళీ వొడ్డించడం, నీళ్ళనుకొని చెంబెడు సామర్లకోట పప్పునూనితో చెయ్యికడుక్కోవడం, యెంగిలి విస్తళ్ళన్నీ కట్టగట్టి గోడమీదనుంచి వీధంట వెడ్తున్న మేష్ట్రీటు వీరాజుగారి తలమీద పడేటట్టు విసిరివేయడం, గోవిందరావుగారి చేతిమీద వేడిపులుసు వొడ్డించాలని వొడ్డించడం - యీ గొడవలన్నీ ముందు ముందు మీకు తెలుస్తాయి అలాగే సినీమాకు వెళ్ళడం, సర్కిల్ వాళ్ళ బోనుల దగ్గర కదలకుండా నిలబడి అక్కడ జెంతువుల్తో జెత కట్టడం, శాసనసభసీటుకోసం మా వూళ్ళో చేసిన పెద్ద ఎన్నికల సభలో రభస చెయ్యడం - యిలాంటివన్నీ కూడా యిప్పుడు కాదు, తర్వాత చెప్తా

అయితే, వో చిన్న సంగతి చెప్పి - అది చెప్పితీరాలి - ఆవిడ తిర్నాళ్ళలో తప్పిపోవడం దగ్గరకొస్తా

అప్పున్న శాస్త్రుర్లుగారని చెప్పానే ఇందాకా, కవిగారు, ఆయన వోసారి అవ్వమీద పంచరత్నాలు చెప్పాడు భోజనాల దగ్గర, సరదాకి!

“సుగుణమణిగణ నికురుంబ సుబ్బమాంబ”

అనిన్నీ

“సుజన సేవావలింబ గం సుబ్బమాంబ”

అనిన్నీ

“గం” అంటే గంగాభాగీరధీ సమానురాలట

ఆయన పద్యాలు చెప్తుంటే అవ్వ ముసిముసినవ్వుల్తో అటూ

యిటూ తిరుగుతూ, ఏదో తన గొడవ కాదన్నట్టు నిర్లక్ష్యంగా పట్టించుకోనట్టు విననట్టు అంతావిని, “అవి వో కాయితం మీద రాసిపారెయ్యండిబాబూ, మా నాన్నిగాడికివ్వండి” అంది

నాన్నిగాడంటే మా పెద్దబాబాయి వాడంటే మా అవ్వకిష్టం మానాన్న పేరని! వాడూ, గడుసురాస్కెల్, యేం చేశాడూ? ఆ పద్యాలు తీసుకుని, వల్లించి, అడపా తడపా పెద్ద రాగవరసపెట్టి అవ్వదగ్గర చదవడమూ, ఆవిడదగ్గరేదైనా కొట్టేయడమూ ఈ పద్యాల వెర్రి అవ్వ నెంతదాకా పట్టుకుందో అంటే, వోసారి నాతో అందీ - “వారే అబ్బాయి! నేను పోయాక పదకొండోరోజున యీ కవులందర్నీ పిలించి నా మీద పజ్జాలు చెప్పించరా” అని

ప్రస్తుత మేదిబంటే, నాన్నిగాడు శివరాత్రి తీర్థాని కెళ్ళామని అవ్వని రెచ్చగొట్టాడు నా కిష్టంలేదు “తీర్థములు మానసములు ముక్తి ప్రదములు” అంటూ “సత్యము తీర్థము” అంటూ కవిచెప్పిన మాటల్లో నమ్మకం వున్నవాణ్ణాయెను అయితే ఏం జెయ్యను? అవ్వా నాన్నిగాళ్ళల్లో యే ఒక్కళ్ళనీ లొంగదీయడమే కష్టం! యిద్దరూ పట్టుకున్నారాయే! పోనీ యిల్లైనా ఆనాటికి విశ్రాంతిగా ఉంటుందనిన్నీ దారిపాడుగునా అస్తమానమూ అవ్వకోసం పంచరత్నాలు పద్యాలు చదివి నాన్నిగాడి తెలుగు కుదురుతుందనిన్నీ సరేనన్నాను, చివరికి

ఆ తీర్థానికే వెళ్ళున్న రాదయ్యకాపుని బతిమాలుకొని, అతని రెండెడ్లబండిలో మావాళ్ళనీ కుక్కాను తవలో అవ్వ కునికిపాట్లుపడి కిందపడకుండా రాదయ్యకాపు పెద్దకొడుకుని బండి చివర బిరడాలాగా బిగించాడు ఈ బిరడా సంగతి తర్వాత చెప్తా

వాళ్ళు తెల్లారగట్టే వెళ్ళారు సాయంకాలమో, రాత్రి పడుతూంటేనో రావాలి మూడు నాలుగంటలకి యేదో పనివుండి వీధిలోకి వచ్చా వీధరుగు పక్కని బిక్కిమొహం వేసుకునియేడిచి, యేడిచి వాచిన యెర్రకళ్ళూ వాడూ, నాన్నిగాడు వాదిగి నిలబడివున్నాడు

“ఏమిరా? అవ్వేదిరా” అన్నాను

“త-త-త-” అన్నాడు

“ఏమిటా తతత? తప్పిపోయిందా? చచ్చకాదుగదా, అంటే చచ్చిపోలేదుకదా?” అనడిగాను

“తీర్థంలో అవ్వకనబళ్ళెదు” అన్నాడు వాడు మెల్లిగా

‘ఆ?’ అన్నాను నా గుండె గుభేలుమంది గోదార్లొపడిందేవో! కారుకిందపడిందేవో! గుండె ఆగిపోయిందేవో, ముసల్లి! నాకు మహా జాలీ, దుఖం వేసుకొచ్చాయి అసలు అవ్వంటే మా అందరికీ యెంత యిష్టమో అప్పుడు తెలిసాచింది నాకు అవ్వని తీసేస్తే లోకం యెలా వుంటుందో మాకు తెలియదు పాపం, ఆవిడకెవరున్నారు? నిజానికి నాకు ముసలాళ్ళను జూస్తే ఎంతో దిగులు ముందుకు చూసుకుంటే నోరుతెరుచుకుని దగ్గరగా వచ్చే చీకటి భూతం గాక వాళ్ళకేవుంది?

మా అవ్వ చూపులు వొక్కొక్కప్పుడు, దూరాన ఆకాశం పోయే పక్షుల్లాగా వుంటాయి, యెక్కడికో యెక్కడికో పోతూన్నట్టు, అప్పుడు నాకు భయం వేస్తుంది అవ్వ వొక్కొక్కప్పుడు పాడుగ్గా నిట్టూర్చేది, ఆ నిట్టూర్పు చిన్నతనం నుంచీ యెన్నభేయేళ్ళ దార్లొబడి పాకివచ్చినట్టుండేది ఇప్పుడు యీ మాటలన్నీ స్థిమితంగా అంటున్నాను గానీ అప్పుడు

యేమిటా, యెం జరిగిందీ?” అని నానిగాణ్ణి అడిగాను

గోదావర్లో స్నానం చేసాచ్చారట గుళ్ళోక్కుడా వెళ్ళొచ్చారట స్వామి దర్శనడయ్యాక, గుళ్ళో మండపం మీద కూర్చునివాడిచేత సరదాగా పంచరత్నాలు గూడా చదివించుకుందిట తర్వాత యివతలికి వొచ్చాక, రంగులరాట్టం దగ్గరకొచ్చేటప్పటికి చాన్నిగాడు అదెక్కుతానన్నట్టు వాడు కాస్తేపు దానిమీద తిరిగొచ్చేసరికి అవ్వక్కడ లేదు వాడు మొదట యిక్కడా అక్కడా చూసి, కనబడకపోతే

కంగరుపడి, “అవ్వ, అచ్చా” అని పిలుస్తూ పీర్లదంతా తిరిగి, ఒళ్ళు విప్పినచోటు దగ్గరకొచ్చి, అక్కడకూడా ఆవిడ కనబడకపోతే అయిదుమైళ్ళూ నడిచి యింటికొచ్చేశాడు, యిదీ కథ

వెంరనే రాదయ్య కాపాచాడేమో వాళ్ళింటి క్కిబురు చేశాను కావిగాణ్ణీ గోవిందునీ తిర్నాళ్ళకి పరిగెత్తించాను అవసరమైతే పోలీసుల్తో కూడా చెప్పమన్నా ఇంట్లో మా ఆవిడ పిల్లలూ నిశ్శబ్దంగా కూచున్నారు కుక్కిన పేనుల్లా నేను శివస్మరణ చేస్తూ బయటికెళ్తూ, లోపలికొస్తూ మతిపోయినట్లు తిరగడం మొదలుపెట్టాను

రాత్రి పదయింది అవ్వలేకుండా రాదయ్యకాపు బండి వచ్చేసిందట కావిగాడా గోవిందూ వర్గించేతుల్తో, అంటే అవ్వలేకుండా వచ్చేశారు ఇహ వూరుకుంటే బావుండదని, మా ఆవిడ లోపల్నించి కొంచెం కూనిరాగం యేడుపు ప్రారంభించింది చంటిపిల్లాడు గూడా యథాశక్తి వాళ్ళమ్మకి తోడయ్యాడు చూడ్డానికీ, ఉబుసుపోకా, సాహంగ్రామం మా యింటిదగ్గర చేరి, అవకాశం రాగానే సరదాగా పరామర్శలోనూ, అవ్వ దివ్యస్మృతుల్ని నెమరు వేసుకోవడంలోనూ, అప్పుడే పడిపోయారు

ఇదీ తిరునాళ్ళరోజున అర్ధరాత్రి మా స్థితి

అంతలో సన్యాసిరాజుగారిల్లిదేనా?” అని దూరాన్నుంచి గద్దిస్తున్న మాటలు వినబడ్డాయి అందరూ అటుతిరిగి చూశారు

“యెవరు బాబూ, యేదిటి?” అని గాపుకేక పెట్టాన్నేను చీకట్లోంచి వస్తూ పోలీసుజెవాను కనబడ్డాడు కూడా రీగ్ల నడుస్తూ చీకట్లో దీపస్తంభంలాగా, జెవాను కంటే ధాటీగా అవ్వసాక్షాత్కరించింది! “అవ్వచ్చింది” అని కేకేసాను లోపల్నుంచి అందరూ “ఘొల్లు” మని ఇవతలకొచ్చారు

కొందరు మాత్రం ‘అరెరే ! అప్పుడే దొరికేసిందే, న్నాలోజుల సాటు సరదా పోయిందే అని దిగులు మొహం వేశారు

పోలీసు జెవాన్, “యిదుగోనండీ ముసలావిడ, నా ప్రాణాలు తోడేసిందీ! యివిణ్ణీ తిర్నాళ్ళకీ తీర్థాలకీ పంపి, దేశం మీద వాడుల్తారేవిలయ్యా? యీవిడకంటే మా సూపరెంటు నయం” అని చీదరించుకుంటూ అన్నాడు

“పోరా! నే సూపరెంటునే నాకేంరా? బహద్దర్ని! శెలవిచ్చాను ఫో” అంది అవ్వ వాడు పళ్ళుబిగించి కొరకొర చూసి, చీకట్లోకి నడిచి, అక్కడ ఖాండించి పుమ్మేసి చక్కాపోయాడు

ఇహ తీర్థంలో జరిగిన కథేవిలుంటే

నాన్నిగాడు రంగులరాట్టం తిరుగతూంటే పెల్లెలందరికీ జీళ్ళూ, జంగిడీ మిరాయీ, తొక్కుడుండలూ కొందామని, ఆ కొట్లకెళ్ళి వొక్కొక్కళ్ళకీ పేరుపేర్నా వొక్కొక్క పొట్లాం కట్టించిందట అవ్వ అక్కడ చిల్లర వీషయంలో కొట్టువాడితో పేచీ వొచ్చి, వాణ్ణి భూశెయనం చేసి పారేసి, దమ్మిడిలతో సహా వాడి దగ్గరనుంచి రాబట్టి, పాత్ర సాదాను దుకాణంవైపు దండయాత్ర మళ్ళించి, అక్కడ ఆ దుకాణంమీద పడిందట అక్కడ రాగిచెంబూ గరిటా బేరం తేల్చడానికి రాదరావణ యుద్ధం చేసి, రాచిప్పల కొట్టువైపు ద్రుష్టితిప్పి, అటు దాడిచేసింది దారిలో డక్కి డమడమల బండీవాడు తారసిల్లితే, అన్నీ వాయింఛి, నడిపి, చూసి, అమ్మేవాడు బారుమని యేడ్చేదాకా వాణ్ణి ఆపి, అంతలో పుస్తాకయ్యగారి కుటుంబం కనబడితే వాళ్ళతో పూసులాడి, అట్టే నాలుగడుగులేసేసరికి నాన్నిగాడు గ్యాపకానికొచ్చాడు అప్పటికప్పుడే పొద్దు వాల్తోంది

“నాన్నిగా నాన్నిగా” అని తీర్థమంతా తిరగడం మొదలెట్టింది బళ్ళ దగ్గరికొచ్చి చూస్తే, రాదయ్యకాపు బండీ వెళ్ళిపోయింది మళ్ళీతీర్థంలోకివచ్చింది “మా నాన్నిగాడు కుబబ్బాడా?” అనడుగుతూ, ఎవళ్ళనడిగినా వాళ్ళు పట్టించుకోలేదు అప్పటికి కంగారుపడ్డం మొదలెట్టినదవ్వ ఇంతలో కనబడిన పోలీసు జెవాన్ ని కూడా అడిగింది

వాడు వూరూపేరూ అన్నీ అడిగి పోలీస్ స్టేషన్ దగ్గర కూచోబెట్టాడు

“అమ్మా! బైపడకండి ఇంటికి తీసికెడతాం” అని పోలీసు వాడంటే, “ఎవడికిరా భయం?” అని ధీమాగా మొదట అన్నప్పటికీ, నాన్నిగాడి కోసం లోపల్లోపల కంగారుపడిపోయింది అవ్వ ఆవిడ పోలీసుస్టేషన్ లో కూచున్న సమయంలోనే, కావిగాడూ గోవిందూ ఆదెకోసం గాలించిపోయారు యిదంతా చెప్పాక యిలాగంది అవ్వ “ఆ రాచ్చిప్పల దుకాణం దగ్గిరాలస్యదయి పోయింద్రా! అక్కడే వొళ్ళుమరచిపోతుంటాను ఏవిరా నాన్నిగా శివరాత్రిగూడాను అప్పన్న శాస్త్రుర్లుగారి వద్యాలు నా మీద రాసినవి చదవరా” అంది అందరూ పకపకా నవ్వారు నాకు మాత్రం వొళ్ళు భగ్గుమంది ఆవిడ గొంతుక పట్టుకుని ఆ రాత్రి ఆమెని శివసాయుజ్యం పొందిద్దాడనుకున్నాను దిక్కు మాలిన పాపభయవో, దండనభయవో వొచ్చిపడి మళ్ళీ తమాయించుకున్నాను అంతకంటేగూడా నా లోపల పిచ్చి యిష్టం గూడా యేడిసిందాయెను అవ్వమీద, మా సుబ్బమ్మవ్వమీద !

* * *

రిక్తా

వాలా

శ్రీ ఫీసు గేటు దగ్గర మొదట చూశానతన్ని రిక్తాసీటు ముందు
కాళ్ళుపెట్టుకునే చోట కూచుని, వెనక్కు ఒయ్యారంగా
ఒరిగున్నాడు సీటు మీద తలపెట్టుకొని, పడుకున్నట్టు, ఒక పాదం
రవంత ఆడిస్తున్నాడు కళ్ళర మోడుచుకుని సిగిరెట్టు పీలుస్తున్నాడు,
హక్కాకన్న దర్జాగా

తేను ఆఫీసులోంచి వస్తుంటే, అలా విలాసంగా వాలి వుంటూనే,
రమ్మన్నట్లు దర్జాగా నావైపు సైగ చేస్తూ తలఊపాడు నేను రిక్తా దగ్గరికి
వచ్చాకకూడా, దిగకుండానే, లేచి కూచోకుండానే కూడా, హెక్స్కోడ్క్రి
పోతావ్' అని అడిగాడు నాకు తిక్కివేసింది "ఏం నవాబుగారూ,
దయించి తిమ్మ నుంచి దిగితే" అంటూ రెండు మాటలతో
ఎత్తిపాడుద్దామనుకున్నాను కాని ఊరుకున్నాను, వెనక ఒక బండివాడితో
జరిగిన ఒక సంఘటన జ్ఞాపకం వచ్చి

అదేదిటంటే, ఆ మధ్య మా ఊరునుంచి మరో ఊరు
వెడుతున్నా ఒంటెద్దుబండిలో, ఒక ప్రసిద్ధ కవితో అసలు బండివాడు
మాకు పుట్టు విరోధుల్లో ఒకడని తెలియదు ఎక్కింది మొదలుకుని
ఏడిపించడం మొదలుపెట్టాడు పాడుగొంతుతో అరవడమూ, ఎద్దుని।

అదిలించడమూ, ఒండిలోకి అడపా తడపా దాని తోకకుంచెతో గోమయంప్రోక్షింపజే య్యడమూ, నడమనడమ దిక్కుమాలిన అవకతవక గాడిదగత్తర పాటేదో పాడుతుండడమూ, మమ్మల్ని ఏవో మాటలంటూండడమూ, బండివాడి ధోరణి చాలా అవమానకరంగా ఉంది నాకు పిచ్చెత్తింది “ఏయ్ నేనెవరినో నీకు తెలుసునా? పెద్దకవిని, కృష్ణసక్షం రాశాను ఈయన మరీ కొమ్ములు తిరిగిన కవి ఫలానా పుస్తకం రాశారు తెలిసిందా? ఆన్నాను ఫఫ ఫిఫయ్యా! రాశావు మహా! రాశాట్ట, ఈ యెద్దనయం, తొకతోరాస్తుంది సుబ్బరంగా, ఆయిదం రాయలేక పోయావా? బండిలో పల్లకుండా కూకోడం శాతగాదు, రాశారంట రాశారు దిగండెవో” అని గద్దించాడు మేం మరి మాట్లాడలేదు ఒకళ్ళకేసి ఒకళ్ళు చూసుకోలేదు మహాకవులం గనుక ! ఈ మాట మమ్మల్ని దాటి పొక్కినియ్యలేదు

అలాగే అహమ్మద్ ని, అంటే ఆ రిక్షావాణ్ణి ఏమనకండా ఊరుకున్నాను అందులోనూ నలుగురు ఎరిగున్నవాళ్ళూ, పెద్ద మనుషులూ కనబడేచోట, వాడితో సజావుగా ఉండడమే సబబూ, క్షేమం, ఎంచేతో గాని నేను చూస్తున్నా - బడాయివాడికి పదిమందిలోనే అవమానం జరుగుతుందే? మీరు చూశారో లేదో, షోకిల్లాయే ఆడపిల్లల దగ్గర అరటిపండు తొక్కమీద కాలెయ్యడం, అరఫర్లాంగు జారడం, అటూఇటూ చూడకుండా అటువైపు నుంచి అల్లాగే వెళ్ళిపోవడం జరుగుతుంది

అహమ్మద్ కన్ను అరటిపండుతొక్కి నయం అరటిపండు తొక్కి కి కాళ్ళులేవు, కనక కదలదు

అహమ్మద్ అగుపించిన చోటల్లా ఏదో అని ఏడిపించగలడు కనక, ఆరోజున ఏం చేశానూ? మొహం మీద మంచి ఇష్టపునవ్వే పెట్టి, కిరాయిబేరం మొదలుపెట్టాను వాడు బదులునన్ను పెట్టలేదు పరిచయం లేకండా తనతో అనవసరపు చనువు కుదరదన్నట్లు అబ్బో ! అనసరం

అయినప్పుడు అహమ్మదులో బలే దర్జా ఉంది

తర్వాత తర్వాత క్రమంగా అహమ్మదు చాలా వరకు నా సొంత రిక్తవాడయిపోయాడు ఈ రెండు మూడేళ్ళల్లో అతని గుణాలూ, ధోరణులూ, సంసారపు కష్టసుఖాలూ, కొంతవరకు నేను గ్రహించాను అతనికి గూడా నా మీద కొంత యిష్టమూ, గౌరవమూ వంటివి కలిగాయని నేను అనుకుంటాను

మొదటి రోజున అహమ్మదుని చూచినప్పుడు ఒక మోకాలి దగ్గర చిరిగి, కాళ్ళ అంచుల దగ్గర తుక్కుతుక్కుయి రేగిపోయిన ఇజారూ, పిప్పమీద వంకరటింకరగా వేసిన రూపాయి సైజు మాసికలతో బొత్తాల్లేని కమిజూ వేసుకున్నాడు ఆ చిరుగుల సంగతీ, ఆ మాటుల సంగతీ అహమ్మదుకి తెలియదు అహమ్మద్ చాలా ఉదాత్తుడు పుట్టుక తోనే పాచ్చా

నా సంగతి తెలిశాక, అహమ్మద్ సామాన్యంగా తరచుపై మయ్యే వేళకి, మా ఆఫీసుగేటు దగ్గర రిక్తాతో నిలబడి వుండడం రివాజయి పోయింది నన్ను పిలవడం, సైగచేయడం లేదు బేరమాడకండానే నేను రిక్తా ఎక్కిడం, అతను నావైపునా చూడకుండా ఇంటికి తొక్కిడం, దిగి నా చేతి కందిందేదో అతనికివ్వడం, తీసుకుని రిక్తా తిప్పుకుని అహమ్మద్ వెళ్ళిపోవడమూను! ఒక్కొక్కప్పుడు, నాకు సరదా పుట్టినప్పుడు, బాడిగకిమించి చాలా ఎక్కువ యిస్తే, అతి సహజమైన దర్జాతో ఒక చిరుసలాం చేసి, స్నేహితుడి దగ్గర పుచ్చుకున్నట్లు పుచ్చుకుని అతను వెళ్ళి పోతాడు నకిలీ తనం, సంగితనం, చచ్చా, దేవుకోలూ, యేమీలేవు అహమ్మద్ బహద్దర్ !

మావాడు రిక్తా తొక్కిడాల్లో వింతలూ విశేషాలూ కొన్ని చెప్పాలి వేలమంది జనం క్రిక్కిరిసి తొక్కిల్లాడుతూ ఉండేచోటా, కారుమీద కారు తరిమేచోటా, లేడికన్నా, బాణం కన్నా రిక్తా దురుసుగా తొక్కుతాడు, నకులుడులాగ, పిల్లాజెల్లా నెవరికైనా అప్పజెప్పి

బయలుదేరడం మంచిదనిపిస్తుంది అలాంటప్పుడు ప్రాణాలతో బయట పడ్డం కేవలం అదృష్టం, అయితే ఎవ్వరూ, జనం లేనిచోట నెమ్మదిగా, నిదానంగా తొక్కుతాడు

అహమ్మద్ కే గాక అహమ్మదు రిక్షాకీ కూడా ఆడపిల్లల అలికిడి ఇట్టే పసిగట్టడం వచ్చును ఆ పిల్లల్ని బట్టి, ఆ పరిస్థితుల్ని బట్టి, వాళ్ళ దగ్గర చూపించవలసిన కళా ప్రత్యేకత బట్టి రిక్షాను రిప్పున తొక్కుడమూ, మెల్లగా నడిపించడమూ, మెలికలుగా నడిపించడమూ మొదలైనవన్నీ ఆధారపడుంటాయి అప్పుడు ఎంత అరచి అదిలిస్తున్నా, రిక్షాలో కూచున్న ఆసామికి అహమ్మద్ కీ యేమి సంబంధం వుండదు అహమ్మద్ కీ కొన్ని మెలకువలు కూడా వచ్చును సైకిల్ తొక్కుతూ తొక్కుతూ నడుము అజంతాబొమ్మలా ఒకపక్కకి విరవడం, తొక్కుతూ తొక్కుతూనే చేతులురెండూ గాలిలోకి చాపెయ్యడం, సందుమళుపుల దగ్గర హండిల్ బారు షిడులు వదిలేసి పక్కలబలంతో నడుం బలంతో సైకిల్ ను ఓరగా మళ్ళించెయ్యడం వంటివి

మొట్టమొదటి రోజుల్లో అహమ్మద్ ది చాలా పాత రిక్షా అతని చొక్కా మాసికల్లోంచి గుండెమీది వెంట్రుకలు ఎలా పైకొస్తాయో, అలాగే సీటుకన్నాల్లోంచి రవంతపీచు ఇక్కడా అక్కడా పైకొచ్చేది తొక్కుతూన్నప్పుడు పెడల్ చెయిన్ పెటపెటమని చప్పుడు చేసేది తరచు గాడితప్పి ఊడిపడేది వర్షాకాలంలో కప్పుకునేందుకు కీలు గుడ్డ ఉండేది కాదు చిరిగి తడిముద్దయిన మామూలు గుడ్డనే మొహం దగ్గరనుంచి కప్పేవాడు అయితే, అతన్నిగానీ, అతని రిక్షానిగానీ అవహేళన చేయడానికి ఎవడికీ దమ్ముల్లేవు అతనికున్నంత దర్జా, పాతకాలపు రీసీ, ఆ రిక్షాకీ ఉండేది ఛడావు వచ్చినప్పుడు చాలా మందిలాగా అహమ్మద్ కిందికిదిగి రిక్షాని చేతులతో పైకి తోసేవాడుకాదు ఎంత శ్రమపడైనా సరే, తొక్కివాడు అంతే; అహమ్మద్ దర్జాయేవేరు అతనిది ఎత్తునుంచి దిగే గుణం కాదు

ఈ మధ్య కొత్త రిక్తాతెస్తున్నాడతను తళతళలాడే స్ప్రింగు టైర్లతో చక్రాలూ, నిగనిగలాడే బాడీ రంగూ, తళతళలాడే టాపూ, మొత్తటి సీటూ, చాలా కొత్తదీ అందమైనదీనూ ఈ రిక్తాకి మరో షోకుంది ఫుల్ ఫుల్ ఫుల్ ఫుల్ మంటూ ఎంతో హాయి న చప్పుడు చేసే మువ్వలున్నాయి దీనికి గజ్జెల గుర్రమిది, నాట్యకత్తైయిది, అందెలూ, కడియాలూ వేసుకున్న హంసయానయిది అబ్బో! ఆ మువ్వల సవ్వడి సంగతి అహమ్మద్ కి తెలుసు, ఆ రిక్తాకి తెలుసు వచ్చే మనుషుల్నిబట్టి, ఆగే చోటునుబట్టి, పోయే దారిని బట్టి దాని ఫుల్ ఫుల్ లలో రవ్వంత దురుసూ, ఆవంత విలంబం, అన్నీ వస్తూంటాయి కేవలం ఆ మువ్వల చప్పుడు విని నేను అహమ్మద్ మనస్సునే పసిగట్టగలను నేను ఎన్నిసార్లో పరిశీలిస్తుంటాను పంపు దగ్గరనుంచో, నీళ్ళు నింపుకున్న కడవల్ని నడుములికి తగిలించో, బుజాలనో తలమీదనో పెట్టుకునో విలాసవతులు వెడుతుండడం, దారిలో కోడెగాండ్రు తారసిల్లడం, వాళ్ళు నిర్లక్ష్యంగా మెడ తిప్పకుండా వెడుతుండడం, కాని కుండలో నీరు ఆవంత తుళ్ళి, ఆవంత పట్టలేక అంచుల మీదనుంచి గళుక్కుమనడమూనూ!

ఆ ఇదినే నెన్నిసార్లో పరిశీలిస్తుంటాను ఎందుకొచ్చిన నిర్లక్ష్యం, కడవలో నీరు పడుచుమనసులో దుడుకుతనం పట్టిస్తుంటేను? అలాగే అహమ్మద్ రిక్తా మువ్వలూను అతను సూటిగా ఇటూ అటూ చూడకుండా వెడుతున్నట్టుంటాడు గాని, ఆ వెడుతున్నవాళ్ళని అతను చూసినట్టు ఆ మువ్వలచప్పుడులో మార్పులు వెప్పేస్తుంటాయి

పొద్దున దారిని వస్తూ, కనబడనివాళ్ళకి 'సుప్రభాతం' అంటున్నట్లుంటాయి అవి ఒకప్పుడు 'పనిమీదవున్నాం, పలకరించకండి' అన్నట్లు పలుకుతాయి ఒకప్పుడు 'లోపల పెద్దవాళ్ళున్నారు, ఇప్పుడు కాదు' అంటాయి మువ్వలు, ఒకప్పుడు హాయిగా తలూపుకుంటూ పొడతాయి, మరొకప్పుడు 'అబ్బో! మరెంత సేపురా యీ బరువు'

అన్నట్టు ఈడ్చుకుంటాయి, ఏడ్చుకుంటాయి ఇంటికెళ్ళేటప్పుడు ఏమీ వినిపించుకోవు

అహమ్మద్ కీ నాకూ మొదటి రోజుల్లో, అంటే అన్యోన్యం గ్రహించుకోనప్పుడు, కొన్ని తిక్కలు వచ్చాయని చెప్పాగా? పెద్దలతో నడివీధిని వెడుతున్నప్పుడు కూడా, ఎదురైనప్పుడు స్నేహంగా తలూపే వాడు 'ఎక్కడిక్కో పోతావ్?' అనే వాడొకప్పుడు 'వస్తావా? ఎక్తావా?' అనే వాడింకొకప్పుడు నాకు దర్జాకు లోపం అనిపించేది నాకు ఒళ్ళు మండేది అలా పలకరించగూడదని చెప్పాలనిపించేది సీరియస్ గా దీర్ఘముఖం పెట్టబోయేవాణ్ణి

సిగ్గు బిడియం లేకగాని, అహమ్మద్ కంటే నేనేమంత గొప్ప? ఏమంత దర్జా? ఇన్ని బట్టలూ, ఇన్ని పూతలూ, ఇన్ని చదుపులూ, వదపులూ, సంస్కారాలూ, ఇన్నింటితో తెచ్చిపెట్టుకున్న కృత్రిమపు హోదా! ఆ చిరుగు ఇజారు, కమీజులూ, శ్రమజీవి రీపీ ముందు తెల్లబోయి ధూళిలో దాచేయ్యాలనిపిస్తుంది వీటిని అహమ్మద్ ఎప్పుడూ తాను శ్రమజీవిననీ, నేను సుఖజీవిననీ అనే అభిప్రాయం తనకు తోచినట్లే కనబడలేదు

రెండు సార్లు నాకు వింతగా కనబడ్డాడు అహమ్మద్ ఓసారి నలుగురైదుగురితో కలిసి ఒక రిక్తాలోనే కనబడ్డాడు అందరూ రిక్తావాళ్ళే ఒకడు తొక్కుతున్నాడు ఒకడు నిలబడ్డాడు ఒకడు హేండిల్ బారు పట్టాడు-అలా మరోరోజున అతను, కొత్తగళ్ళ లుంగీ, కొత్తగళ్ళ చొక్కా, బోపీతో కనబడ్డాడు ఆ రోజున అడిగాను - మా ఇంటి దగ్గర కుర్చీమీద బలవంతాన కూచోబెట్టి అతన్ని; అతని సంసారపు గొడవలు తల్లి, తండ్రి పున్నారట ముసలివాళ్ళు భార్యా ముగ్గురు చిన్నకూతుళ్ళూ ఎప్పుడైనా సినిమాకు వెడతాట్ట ఆడవాళ్ళు రారన్నాడు తాగనన్నాడు కొందరిలాగా రోజుకి కొత్త రిక్తాకి రెండు రూపాయలు అద్దె ఇచ్చేస్తానన్నాడు ఓ అద్దె గదిలో ఉన్నారటందరూ పండుగలూ,

పబ్బలూ, జబ్బలూ, ఆసుపత్రులూ, చిక్కులూ, ఉపవాసాలు అన్నీ
సర్దుకుంటూ, ఆలుబిడ్డల్ని మానుకుంటూ, బతుకులో
తొక్కుకుపోతూవున్న అహమ్మద్ ని సైకిల్ రిక్షానుంచి విడదీసి వేరుగా
చూడ్డం నాకు తెలీదు

ఆ మధ్య కొద్ది రోజులు అహమ్మద్ నాకు కనబడలేదు
మొన్న హఠాత్తుగా కనబడ్డాడు నాతో సీను అనే స్నేహితుడున్నాడు
అవి ఈద్ పండుగ రోజులు నేను రెండు చేతులు పట్టుకుని, సైకిల్
అవతలి ఉన్న అహమ్మద్ ని ఇవతలినుంచి కౌగిలించుకున్నాను అతను
సైకిల్ తిరిగి వచ్చి, నా ఎదురుగా వంగి సలాంపెట్టాడు నాకు దుఖం
వచ్చింది

అహమ్మద్ నావైపు చూడలేదు రిక్షా ఎక్కాను మువ్వల్లేవు
దానికి, ఆ సాయంకాలం తెలిసింది, అతని భార్యపోయిందని

అతను నాకు చెప్పలేదు అహమ్మద్ అసలే ఉన్నతుడు!
ఇప్పుడు వేదనాకిరీటంతో మరీ ఉన్నతుడైపోయాడు!

మైలు రాయి

[గ్రాండు బ్రంకు రోడ్డుమీద ఇరవైమూడో మైలురాయి పక్కనే కత్తిపాలెం సత్రం సత్రం ముందు నిద్రగన్నేరు చెట్ల కొమ్మల మీదనుంచి సుధ్యమధ్య ఒక్కొక్క కాకి అరుస్తూ ఉంటుంది, చాలా దూరా న్నుంచి లాగ సత్రం అరుగుమీదనుంచి వినబడే వినబడనట్లు ఏదో వల్లెటూరి రాగమో, తత్వమో వినబడుతుంది]

మగగొంతు ఇరవైమూడు అబ్బా! ఇంకా ఆరు మైళ్ళుట్రా బాబూ !

[వెళ్ళిపోతూ అన్నట్లు]

మైలురాయి ఇరవైమూడూ ఇరవైమూడూ ! ప్రతివాళ్ళూ ఇదే ధోరణి ఇటు తిరిగిచూసినవాళ్ళు కాస్త ఆగి పలకరించగూడదేం నన్ను? ఛీ, అరవై యేళ్ళనుంచి చూస్తున్నాను, అసహ్యమా అని! వీళ్ళకీ నాకూ దోస్తీ ' ఈ ఇరవైమూడూ' అంతే! కదలేసేని కాని, ఇన్నాళ్ళూ ఇక్కడ పాతుకుపోయి ఉన్నాను గదా, ఈ రోడ్డు కాస్త పలకరించగూడదూ? నేనే పలకరిద్దామనుకుంటే, తాను ఇటో అటో పోతూండడమోకాని, ఒక్క చిటిక స్టిమితంగా నిలబడదు

[దూరానుంచి వస్తూ ఉన్నట్లు రెండు సైకిళ్ల గంటల చప్పుడు]

మైలురాయి [వెలకారంగా] అడుగో, నాయన దయచేస్తున్నాడు,
మరిపాడు మునసబు కొడుకు రోజూ సాయంత్రం ఎవణ్ణో వెంటేసుకుని
బుద్ధాపురం పోతూవుండడం, పొద్దున్నే యింటికి అఘోరించడం , ఇదీ
వీడివని ఆ తండ్రిక్కొడుక్కాడు, ఆయనగారి సరసాలు సహం ఈ
సత్రంలోనే జరిగేవి ఈ త్రిపాదిగాడికి సైకిలోటి వచ్చిపడింది కదలేక
నేనేడుస్తుంటే, కాళ్ళల్లో శనుండి వీడేడుస్తున్నాడు

[దగరగా వచ్చిన సైకిలు గంటలు]

మునసబు కొడుకు ఈ మైలురాయొకటి బాగా దొరికిందిరా మనకి,
కాళ్ళెట్టుకోడానికి, నేనిక్కడుంటా

స్నేహితులు పీకెండిపోతుందిరా

మునసబు కొడుకు యేడిశావులే మంచినిళ్ళకెడుతున్నావా,
మాలక్షమ్మతో మాట్లాడానికి వెడుతున్నావా?

[ఇద్దరూ నవ్వుతారు ఇంతలో దూరామ్మంచి]

గొంతుక యేం సుబ్బమ్మా, చల్లందా?

మరో గొంతుక గంప దింపనా?

మునసబు కొడుకు యేం సుబ్బమ్మా!

సుబ్బమ్మ యేం బాబయ్యా!

మునసబు కొడుకు బాబయ్యలేదు, తాతయ్యలేదు కాని కాస్త

సుబ్బమ్మ యేంబయ్యా, కాత్తాకూత్తా

మునసబు కొడుకు ఆమరేంలేదు, గంపదింపనా అని సాయం
చెయ్యనా?

సుబ్బమ్మా! సైకిల్ మీదొచ్చేస్తావేమిటి మరిపాడు?

[బయలుదేరుతున్న సైకిల్ గంటల చప్పుడు]

సుబ్బమ్మ సో, పోవయ్యా, సిగ్గు సీదడా లేకుండాను (కొంచెం
దూరంగా గంటలు) బుద్ధుండాలి

మైలురాయి బాగా బుద్ధి చెప్పింది ఈ గొల్ల సుబ్బమ్మకోసం
పడిచావనివాడు లేడు సత్రంగుమాస్తా, మీసాలపంతులు ఈపాటికి

ఇక్కడ తయ్యారవ్వలసిందే గొల్ల సుబ్బమ్మ నా మీద కూచున్నప్పుడు నాకూ ఎంతో బావుంటుంది

[సైకిలు గంటలు మరీ దూరాన్నుంచి]

సైకిల్ గంటలు ఎంత బాగా వినబడతాయి! (దూరాన్నుంచి బస్సు హోరనూ, హోరూ దగ్గరగా వస్తున్నట్లు బస్సు ఆగే చప్పుడు) కండక్టరు ఏయ్ దిగండి, జువ్విపాలెం, మర్రిపాడూ వెళ్ళేవాళ్ళు కోమటి (లోపల్నుంచి) ఉండవయ్యా, కుక్కేశాపు లోపల జనాన్ని పద్దెనమండుగురికని పేరూ, నూటయభైమంది నెక్కించావు

కండక్టరు అలా ఎక్కించం ఇప్పుడా పప్పులుడకవయ్యాయ్ అంతా రూల్సు సహం బస్సు నువ్వే కూచున్నావు టాప్ మీద సడేద్రాడనుకున్నాను అసలు నిన్ను (అందరూ గొల్లన నవ్వుతారు) పిల్లవాడు అమ్మయ్యాయ్ (ఏడుస్తాడు)

ఆడగొంతు ఎందుకురా ఏడుపు?

పిల్లవాడు షాహుకారు నాకాలు తొక్కేస్తున్నాడమ్మా

కండక్టరు దిగండి దిగండి !

షాహుకారు హయ్యోహయ్యో! నీ బ్రంకుపెట్టి వల్లకాడుగానూ, కణతకి తగిలిందయ్యా

కండక్టరు ఎక్కిండెక్కిండి అప్పలపూడి, అమ్మిలూరు, ఒంటిచింత, పెంటపుంత, పిచికపాడు, ఉడతలూరు, పిడతలూరు

గొంతుక పిడతలూరేంటయ్యా? (అందరూ నవ్వుతారు)

ఆడగొంతు అటుకూచో అబ్బాయీ! ఇదేవిటి! మగాళ్ళ సీట్లులేవా?

[బస్సు హోరనూ, బస్సు దూరముగా వెళ్ళిన చప్పుడు]

మైలరాయి (నవ్వుతుంది) వాడికి మగాళ్ళ సీట్లో కూచోవాలనిలేందే ఎలా వచ్చిపడ్డాయి ఈ సైకిళ్ళూ, బస్సులూ, వీటివల్ల సత్రంలో సందడి సహం తగ్గింది మునుపు దొరలు, రాణులూ, సవారీలలో వెళ్ళడం, ఇక్కడ దిగడం ఉండేది ఇప్పుడు వాళ్ళూ బస్సులే ఎక్కుతున్నారు షాహుకారు బస్సుమీద వెళ్ళడమే బావుంది లేకపోతే ఇక్కడాగి నా మీద

కాస్త చతికిలబడేవాడు ఇంక ఈ రోడ్డుమీద ప్రయాణాలే ఉండవేమో?

[దూరాన్నించి 'ట్రు ట్రు' అనిన్నీ 'ఇటు పాడు ఇటు పాడే' అనిన్నీ 'ఎహెహెయ్' అనిన్నీ పశువుల్ని తోలుతున్నట్లు వినిపిస్తుంది మధ్య మధ్య గెదెదీ ఆపుదీ దూడందీ అరుపు, పశువుల మందవస్తున్నట్లు]

ఒక కాపు రేపు శనోరం పిట్టాపోరం సంత సూసుకుని, సోంవారం దాచ్చారం సంతకడదాం

ఇంకో కాపు మొన్న శనోరం పెద్ద గేది కెంతొచ్చిందీ?

మొదటి కాపు మూడొందలు

రెండో కాపు యడ్ల జతకో?

మొదటికాపు . ఎనిమిదొందలు, ఇంకా పుసుకుడుగాడు నెడదీశాడు ట్ల- ట్ల- చ్చ చ్చ చ్చ నడు నడేన్ ఒక్కొక్కటీ మైలురాయిని రాసుకుంటూ కదలదూ, హోరి (వెళ్ళిపోతాడు)

మైలురాయి . చీ చీ వెధవ వేడా మన్నూ, పశువుల సంత వస్తుందంటే బాధ ఒళ్ళంతా బురదా, వేడా, అదిగో ఓవర్సీరొస్తున్నాడు ఇవాళ ఓవర్సీరు బురదా, వేడా ఎప్పుడూ ఈ మైలురాయినిండా, ఏయ్ వెంకన్నా, ఈ మైలురాయిగారిని కాస్త పోకు చెయ్యండయ్! సున్నం గిన్నం కాస్త గట్టిగా తగిలించండి మొగానికి - ఆ ఇర్లవైమూడు బాగా కనబడేటట్లు

వెంకన్న సీతం

ఓవర్సీరు ఏమండీ సత్రం పంతులుగారూ! మిమ్మల్నే మహాసుభావా! గుమాస్తాగారూ! ఈ మధ్యాన్నం కాస్త సత్రంలో సాపాలు తగిలించమంటారా ఏమిటి? ఘంటయున్నాడా సత్రంలో? మా మంచి పాకం!

గుమాస్తా : అయ్యయ్యయ్యో, ఎంతమాట! ఏది తప్పకుండా, సారి సారి! ఏవోయ్ జాలయ్యా, ఏది, ఈ వేళ ఓవర్సీరుగారి భోజనం ఇక్కడే ఏం తెలిసిందా? ఊ! ఏది?

జాలయ్య చిత్తం

గుమస్తా ఈరోడ్డు మళ్ళీ బాగుచేయిస్తున్నారు, ఏం విశేషం బాబూ? ఆ రాధారీబంగళాకూడా ఏది

ఓవర్సీరు ఔనండీ, అది కాస్తా బాగుచేయిస్తున్నాము ఈమాటు మంత్రి గారు ఈ తోవని వెడుతూ ఇక్కడ కాస్త దిగుతారేమోనని మైలురాయి అబ్బ! పొండవతలికి, ఒకడు 'ఏది' ఒకడు 'కాస్త' అంటూ చీవద్దు ఆగు నాకు సున్నం పుయ్యెద్దు మంత్రిగారు కాస్త ఆగుతారేమో అనా, నాకీ అలంకారాలు? ఆ గంటలు గంటలు మొహమూ వాడూను, ఆ ఓవర్సీరుకి వేస్తే బాగుండును సున్నం ! మంత్రిగారికి కావాలా, నేను ఇరవైమూడునో, ముప్పయి రెండునో? మొన్న బంగళాలో దిగిన కలెక్టరు గారి భార్య మొహానికి పూసుకున్నంత సున్నం పూశాడు వెనకెప్పుడూ సుంత్రలూ వాళ్ళూ ఇలా పనిలేనట్లు తిరగలేదు

(దూరాన్నుంచి దగ్గరగా వస్తున్నట్లు రెండెడ్ల బళ్ళ గంటలు "సుబ్బా దావనెద్దును పాడు" అనిన్నీ, "పక్కకు తోలండేనో" అనిన్నీ, 'కొరొత్తుంది కొరొత్తుంది' అనిన్నీ కేకలు 'కారు హోరన్ అనీ కొంచెం దూరాన్నుంచి బాగా వినబడతాయి)

మగ గొంతుక ఏయ్, బళ్ళూ ఆపండి ఆపమనవోయ్ అప్పన్నా! ఆ ముందు బండి ఆపు అందులో కూచునీ, వాడలా తోలించుకు పోతాడేం చిట్టిబాబు ఒరేయ్ అప్పన్నా, అప్పగా

అప్పన్న (నిదానంగా) అయ్యా!

బ్రాహ్మణుడు ఏమిటీ అయ్యా? అయ్యా కొయ్యాను ! పరుగెత్తు! అప్పన్న అయ్య, ఓ ఓ ఓయ్ చింవాద్రీ! అగో, నిలో, ఆపుబండి ఆపు ఆగుండి బళ్ళోయ్ (బళ్ళు ఆగుతున్న చప్పుడు)

బ్రాహ్మణుడు ఏడెర్రా, ఇక్కడ వంటలు పెడదామా పద్దా సత్రంలో? యేవేదుమంగీ నిన్నే, ఉడతలూరు వెళ్ళేసరికి మూడు జాములవుతుంది

బ్రాహ్మణి అవుతే అవుతుంది మరి విడ్డూరం ఇక్కడ కూచుంటే వంట లెప్పుడవనూ? తిళ్ళెప్పుడవనూ? వెనక్కి, కావిగాడి పెళ్ళికి

అంతే దోవలో ఇలాగే ఆగేమో సత్తెమ్మా! రాత్రడిపోయింది దోవలో
దొంగలూ

బ్రాహ్మణుడు : ఏడిశావులెద్దూ, ఊరికే జిగురు ఉపన్యాసం, జిడ్డులాగా!
అయితే బళ్ళు నడిపించండోయ్ ఊఁ

బ్రాహ్మణి . అదేమిటే తొందరా ఉండండయ్యో బళ్ళూ మరీ
బాగుంది బళ్ళాపించాలొకమాటు

బ్రాహ్మణుడు . (దురుసుగా) ఎందుకాపడం?

బ్రాహ్మణి : ఎందుకేమిటి? ఎందుకో ! దిగవే సత్తి, కాదమ్మ
రండ్రా!

చిట్టిబాబు . ఏదండీ నాన్నగారూ, బళ్ళెందు కాపారు? ఈ జిడ్డు
ప్రయాణానికి మజిలీ లెందుకండీ?

బ్రాహ్మణుడు ఉండరా నువ్వు పెళ్ళికొడుకునని అన్నిటికీ
నీపెత్తనమేట్రా?

చిట్టిబాబు : అందుకేనండి నాలుగు బస్సులు కుదర్చమన్నాను ఈ
పాటికి హాయిగా భోజనాలయి కూర్చుని ఉందుం

బ్రాహ్మణుడు ఊరుకోవోయ్, కాస్త తగ్గు ! వెర్రివేషాలూ,
షోకులూనూ? బస్సులూ, ఏరోప్లేన్లూ కావాలి నీకు ఉఫ్ అనగానే ఈ
వేలిమీద సున్నపుచుక్క ఆ వేలిమీదికి వచ్చినట్లు ఇక్కడినుంచి
అక్కడికి వాల్లేక పోయావా?

బ్రాహ్మణి . అదికాదే సత్తెమ్మా మేం కావి మొగుడికి మూడు
వెయ్యిన్నూట పదహార్లు పోశామా?

సత్తెమ్మ పోశారు కాదుటే

బ్రాహ్మణి . ఆడపడుచు లాంఛనాలూ, పట్టు తాపితాలూ, వెండి
కంచాలూ

బ్రాహ్మణుడు : నీ మొహాలూ, సింగినాదాలూ, జీలకర్రలూ ! ఎఱ్ఱు,
బండెక్కివే పెయ్యమ్మ

మైలురాయి ఏవి పిచ్చికోపం 'ఈ బ్రాహ్మడికి పెళ్ళయేలోగా

యెన్ని యుద్ధాలుచేసి తిరిగొస్తాడో? వెనక ఇక్కడ సత్రంలోనే ఓ పెళ్ళయింది పెళ్ళి కూతుర్ని వెధవ ఆడపడుచుకి అప్పగించలేదని రామరావణ యుద్ధం అయింది నా మీదపడి తల బద్దలు కొట్టుకుంటానంది వియ్యపురాలు నాకసహ్యం వేసింది ఈ నెల్లో ఇది పదిహేడో పెళ్ళి జట్టు (దూరాన పెళ్ళివారి బళ్ళచప్పుడు వెళ్ళిపోతున్నట్టు) హబ్బ, ఈ పెళ్ళివారితో ఉడతలూరు వెళ్ళాలని ఉంది ఉడతలూరు దగ్గర రోడ్డు ఆగిపోతుందిట అక్కడ ముప్పయ్యో మైలు రాయుందట ముప్పయ్యో మైలురాయి ఎలా ఉంటుందో? ఈ పెళ్ళి చూస్తుంది కాబోలు! (రెండు ఒంటెద్దు బళ్ళ చప్పుడు చక్రంలో కర్ర పెట్టి బకటకలాడిస్తూ మధ్యమధ్య పాడుతూ బండివాళ్ళు, దూరంనుంచి దగ్గర దగ్గరగా)

ఒక బ్రాహ్మణుడు హా! హా! (మూలుగుతాడు) అబ్బ, కాళ్ళడి పోతున్నాయి ఏం దేవుడో కాని దిక్కుమాలిన దేవుడు, అప్పవరంలో ఏర్పాటు చేసుకున్నాడు ఈ కళ్యాణమహోత్సవం మరి తొమ్మిది మైళ్ళు ఏడవాలి (బండిచప్పుడు, పాటదగ్గరగా వస్తాయి) ఎవరు బాబూ అదీ, బండిలో? ఎవరు, తిరుపతయ్య? ఏం తిరుపతయ్యా! ఎక్కడికీ ప్రయాణం?

తిరుపతయ్య . అప్పారం శాస్తుల్లుగారూ, దేవుడి కల్యాణానికి తీర్థంలో కొట్టెడదారని!

బ్రాహ్మణుడు భేష్ పెట్టాద్దూ మరి అన్నిటికన్న పెద్ద దుకాణం నీదే అయినూ!

తిరుపతయ్య . సిత్రం

బ్రాహ్మణుడు : తిరుపతయ్యా కాస్త బస్తా ముందుకితోసి జరిగితే ఈ చివర్ని కొంచెం ఆనుకుని

బండివాడు ఎల్లండెల్లండోయ్ సాత్తుర్లుగారూ, మీరెక్కితే మూడు బత్తాలవుతాయ్, కొత్తెద్దు కొనుక్కోలేను ఈ కరువురోజుల్లో చొచ్చాచొచ్చా

[బండి తోలేస్తాడు, చక్రాలు కొరడాకర్రతో చప్పుడు చేస్తూ]

బ్రాహ్మణుడు : హరి నీ సిగదరగా! హరి హరీ! కాస్తసేపు ఇక్కడ

ఆగుతా, ఈ మైలురాయి మీద ఒరిగి, సత్తెన్నారాయణ వచ్చేదాకా!
తోడుగా ఉంటాడు, అమాయికపు ముండాకొడుకు

మైలురాయి నా మీద ఒరగొద్దు ఊ (మూలుగుతుంది) అన్ని భోజనాల
బరుపు నేమొయ్యలేను ఇదివరకు ఇలాగుండేదా? దేవస్థానం ధర్మకర్త
గారు సవారీలు, బళ్ళూపంపించి వీళ్ళని తీసుకెళ్ళేవారు ఈ శాస్త్రుర్లుగారు
జాన్విపాలెం శాస్త్రుర్లుగారు - ఆ కాశీపండితుడి కొడుకు ఆయన పల్లకీ
మీదినుంచి కింది అడుగుపెట్టేవాడు కాదు ఈ సత్రంలో పాతికమంది
శిష్యులతో దిగేవాడు (కాకి అరుపు)

బ్రాహ్మణుడు . చీ! వెధవకాకి! హుష్! మీద రెట్టవేసింది వెధవ
కాకికీ, గద్దకీ కూడా నా మీద కోపం అవుతే యెలా బతకడం? అడుగో
సత్తెన్నారాయణ సత్తెన్నారాయణా!

సత్యసారాయణ . ఇదిగో మాడగారూ! అప్పవరమేనా?

బ్రాహ్మణుడు . అవునుగాని, మాడగారెవ్వెలా? రోజుకో వరసా,
వెర్రిముండా కొడకా! మగవరసలన్నీ అయాక, ఆడవరసలు కూడా
మొదలుపెట్టి అత్తాపిన్నీ అని కూడా నన్ను పిలిచేట్టున్నావు ఇంద, ఈ
మూట తీసుకో, ఇక్కడ ఓ అరగడియ కూచుని వెడదాం

[దూరంనుంచి దగ్గరగా వస్తూన్న భజనకూటం పాట, మైలురాయి, సత్రం
దగ్గరకే వచ్చాక ఆపుతారు]

ఒక గొంతుక : ఆగండాగండి తొరగా మంచినీళ్ళూ అవీపుచ్చుకురండి!

బ్రాహ్మణుడు మంచినీళ్ళూ, అవీ ఏమిటోయ్?

మరోగొంతుక . నేను సత్రంలోకెళ్ళి మీసాలపంతుల్ని సూసాస్తా

ఇంకొక గొంతుక : ఏయ్, సెనుగుండలా!

బ్రాహ్మణుడు ఏ ఊరోయ్ ఈ భజన, అమ్మిలూరిదా?

ఒక గొంతుక కాదండీ, గోపాడదండీ

బ్రాహ్మణుడు . ఆ! గోపాడదే! ఓ! గోపాడది మా మంచికూటం!
అప్పవరం తీర్దానికేనా వెడుతున్నారు?

ఒక గొంతుక . సిత్రం రాండ, రాండ్రా, సాత్తుర్లు గారెంటారు ఓ

కీర్తన పాడి మరీ కదుల్తాం రాండంటేనూ? సన్నాసీ, నువ్వు మొదలెట్టు
కీర్తన

సన్నాసి : [ముందు కొంచెం రాగంలా తీసి]

మైలైనా సీట్ కెనయేలూ, దాని

మీదా పాడిసిందిరా యెర్రతేలూ

ఒక గొంతుక . శా అదిగాదురా [అని తాను ఎడ్ల రామదాసుగారి కీర్తన
మొదలెడతాడు కాస్సేపు భజన చేసి, కూటం కదలి దూరంగా పాడుతూనే
వెడుతుంది]

మైలురాయి ఈ కీర్తన వింటే నా చిన్నతనం జ్ఞాపకం వస్తుంది
అప్పుడు అప్పవరం తీర్థానికి పాతిక భజనలు ఈ తోవన వెళ్ళేవి
ఇప్పటి కీర్తనలే ఇంకోలాగ వినబడుతున్నాయి నాకు ఇవీ బాగానే
ఉన్నాయి నాకు కదలాలని ఉంటుంది నాకు చిన్నతనం పెద్దతనం
యేదిటి?

[జల్కాబండి చక్రంలో కర్ర బకటకలాడిస్తూ దానితో కలిసి ఏదో

సనిమాపాట వినబడుతుంది బండి దగ్గరగా వస్తుంది]

బ్రాహ్మణుడు ఏమోయ్ జల్కా, అప్పవరం తీసుకెడతావా?
యిద్దరం!

మగ గొంతుక . [జల్కాలోనుంచి] ఇద్దరం, ఒక్కరం లేదూ

ఆడ గొంతుక : ఆ బ్రాహ్మణ్ణికితే మనమిద్దరం ఆయన చెరో
తొడమీదా కూచోవాలి

[నవ్వుతారు, జల్కా వెళ్ళిపోతుంది]

బ్రాహ్మణుడు ఏమోయ్ జియ్యన్నా, ఎక్కిణ్ణుంచి? అప్పారం
నుంచేనా?

జియ్యన్న . సీతం మొక్కుండెళ్ళాం దింపవే వాణ్ణి కిందికి

బ్రాహ్మణుడు : ఏం జియ్యన్నా, తీర్థం బాగా జరుగుతోందా?

జియ్యన్న . లేదండీ, తిళ్ళులేక యేడుతుంటే తీర్థాలూ, తిర్నాళ్ళూ .
యేదిటండీ! వొక్క బట్టల దుకాణద్రాలేదు రంకుల్ రాటాలు

మాత్రం మూడొచ్చాయి నిన్న రాత్రి జాప్తిపాలెంవాళ్ళు నాటకం యేశారు

బ్రాహ్మణుడు . వారేయ్, కుర్రకుంకా, వెనక్కి జరుగు, తగులుతావు జియ్యన్న : యెనక్కి పోరా సాత్తుల్లిగారి కడుపు తగులుతుంది

బ్రాహ్మణుడు : మంచి సరసంగా ఉండే!

కుర్రాడు . నాన్నా! అది నిజం కడుపేనా?

జియ్యన్న . ఏడిశావ్! నోరుముయ్ యెదవా బాబూ! తీర్థంలో బుట్టబొమ్మలు జూసి యెదవపెళ్ళలు! బాబూ, మా చంబోడికి అక్కడ జేరం వచ్చింది కొంచెం నీళ్ళూ, ఈబూతీ యిచ్చారంటే కాస్త

బ్రాహ్మణుడు . నీ దగ్గర కుంకం, పసుపూ, కొబ్బరికాయా ఉన్నాయా? యేడమ్మీ!

జియ్యన్న : సీత్రం

బ్రాహ్మణుడు ఒక రూపాయి ఇలాతే [ఏదో మంత్రం అలాడు] ఈ మైలురాయిలో ఇదివరకే అమ్మవారు వెలిసింది జియ్యన్నా! నూకాలమ్మ! యెవ్వరికీ తెలియదు ఊఁ దీనికి పసుపూ కుంకం పట్టించమ్మీ జియ్యన్నా, ఏదీ కొబ్బరికాయ? చూడు ఇక్కణ్ణంచి మైలురాయి తల్లికి ఒక గుడి చిన్న తీర్థం తయారవుతాయి (మైలురాయి తలమీద కొబ్బరి కాయ కొడతాడు)

మైలురాయి [బాధతో] వాడ్డురోయ్ నేను దేవత నవను [కెప్పున కేక వేస్తుంది]

బూట్ పాలిష్

వేల శతాబ్దాల వ్రేగుల వల్ల వంగిపోయి
విశేష భూమి భారం క్రింద క్రుంగిపోయి

అణగిపోయి

అణగిపోయి

అహరహమూ నేలవైసే అదేపనిగా చూస్తూ

నాగలిపైన బరువుగా ఒరిగో

గొడ్డలి బుజాన వేసుకునో

నిలబడతాడతడు

యుగయుగాల శూన్యమేదో అతని

మొగంలో స్ఫురిస్తుంది

ఆనందమూ, నిస్పృహో అన్నవి

అసలేమీ ఎరుగని జడుడతడు

ఏడవలేడు, కన్నీరోడవలేడు

ఆశపడలేడు, ఆహ్లాదపడలేడు

కొయ్య, రాయి, ఎద్దు
 వీటికి తోబుట్టువా అనిపించేటట్లు
 వాని ఫాలం అంతా అర్ధరహితమయ్యేటట్లు
 వేని చేయి తుడిచివేసింది?
 వాని మనస్సులో వెలుగు
 వేని ఊర్పు ఆర్పింది?
 వానికి చేతగాదు చుక్కల వైపు చూపుల్ని పరపించడం
 అమృత గానంలో ఆరోహణావరోహణాలు
 అతనికి అపరిచితాలు
 ఉష కాంతి రేఖ, సంధ్యాసమయారుణిమ
 ఏమీ పట్టించుకోడాతడు
 బాధామయ శతాబ్దాలు, వాని
 భయదమూర్తిలో తొంగిచూస్తాయి
 వంగిన వాని బుజంలో
 కాలపురుషుడు రచించిన దు ఖాంత నాటకం
 కనబడుతుంది
 వానిని మనం దగా చేసినట్లు, దోచుకున్నట్లు
 మలిన పరచినట్లు
 వాని వారసత్వం పోగొట్టినట్లు
 అనిపిస్తుంది నాకు
 అయ్యా! అధికారులూ! ప్రభువులూ! పాలకులూ!
 ఆ భగవంతుని కిదా మనమర్పించుకునే ఉపద?

ఆ వంగిన నడుమును ఏలాగున సరిజేస్తారు మీరు?
ఆ క్రుంగిన బుజం ఏలాగున నిలబెడతారు మీరు?
వేరు నేర్పుతారు వానికి వెలుగు కోసం పైకి చూడడం?.

ఇది, నేను చదివిన ఒక ఆంగ్లపద్యం సారాంశం

2

నారయ్య తరచు మా వీధిని వెడుతుంటాడు వట్టిపోయిన ముసలి
గొడ్డో, మరి పనికిరాని ముసలి యెద్దో ఎప్పుడైనా మా వీధిని
వెడుతుంటాయి వాటిదీ నారయ్యదీ ఒకటే వాలకం, ఒకటే జాతి

నారయ్య బుజాలు-కాదు నడుము-రవ్వంత వంగి ఉంటుంది
ఆ వంగడం బరువు మోతవల్ల కాదు నారయ్య నడుస్తున్నప్పుడు
కాళ్ళీడుస్తాడు ఆ కాళ్ళీడవడం అలసటవల్లకాదు

రోలరులాగుతూ రోడ్లు బాగుచేస్తారే వాళ్ళ కాళ్ళు కంకర మీద
ఏడుస్తాయి కూడా

నారయ్యది వంగిన నడుం వాళ్ళ జాతి కాళ్ళీడ్చేవాళ్ళ జాతి
అంతే

ముసలి యెద్దుకీ గొడ్డుగోవుకీ చుట్టాలు లేరు నారయ్యకి
పెళ్ళాం పిల్లలూ ఉండడం వింతగా ఉంటుంది

“నారయ్యా, నీకు వయస్సెంత?” అని అడిగాను మొదట
“అదేమిటో” అన్నాడు “నీ కెన్నేళ్ళుంటాయి” ని అడిగాను మళ్ళీ
“నా కెలా తెలుస్తుందండీ?” అన్నాడు

ప్రత్యేక వ్యక్తికీ, ప్రముఖునికీ వయస్సుంటుంది వాడు పుట్టి,
పెరిగి, కొన్ని పనులు చేసి, చచ్చిపోతాడు ఆజన్మాంతం వాడి జీవితం
తేదీలమీద తారీఖులమీద అడుగువేస్తూ నడుస్తుంది మందికి మాత్రం

వయస్సుండదు అజ్ఞాతజనానికి చావు పుట్టుకలుండవు

లోకమందిరానికి పునాది, కోట్ల మంది సామాన్యజనం సాధభారం మోసే పునాది మనకి కనబడదు, కాని ప్రాసాదసౌందర్యం చూసి బలే అని కనుబొమ లెగరేస్తాం అంతే అది, లోకపద్ధతి

3

కనక, మనకి కోట్లమంది జనంలేరు అంటే వాళ్లుండిన్నీ మనకి లేరు వాళ్ళు లేనప్పుడు మనకి భగవంతుడుగూడా లేడు కవి ఇలాగన్నాడు

“ప్రభూ! ఇక్కడ నీ చరణపీఠం ఉంది, ఇక్కడ దరిద్రులూ పతితులూ విడిదిచేసేచోట, నీ పాదాలు ఉన్నాయి ఎంత వంగి వంగినా, నా ప్రణామం నీ పాదాల్ని అందుకోలేక పోతుంది, అవి దరిద్రులూ, పతితులూ విడిదిచేసేచోట ఉన్నాయి చిరిగిపోయిన గంతలూ బొంతలూ వేసుకుని, దీనవేషివై నీవు దీనులతో తిరుగుతావు, నా అహంకారమక్కడికి చేరలేదు ఏ సహచరులూ లేని దిక్కుమాలినవాళ్ళతో సావాసంగట్టి తిరుగుతావు నీవు స్వామీ! ఆచోటికి తీసుకుపోయే దారేదో నాహృదయాని కెన్నడూ తెలియదు ”

ఈ కవే మరోచోట అంటాడు “నీ కాషాయాంబరాలూ, ఆడంబరాలూ కట్టిపెట్టు జపమాలిక త్రిప్పడం, నామభజన చేయడం చాలించు అతని దగ్గరకు పోవాలంటే - అడుగో, ఆయనక్కడ ఉన్నాడు? రాళ్ళు కొట్టి దార్లు వేసేవాళ్ళతోనూ, కటికనేలను దున్నేవాళ్ళతోనూ ఈ చీకటి గుడి తలుపులు వేసుకుని ఇక కూర్చోకు **Meet him and stand by him in toil and in sweat of thy brow** ”

4

శిథిలాలయమ్ములో శివుడు లేడోయి
ప్రాంగణమ్మున గంట పలుకలేడోయి

దివ్యశంఖము గొంతు తెరవలేదోయి
 పూజారి గుడినుండి పోవలేదోయి
 చిత్ర చిత్రపు పూలు చైత్రమాసపు పూలు
 ఊరూరా, ఇంటింట ఊరకే పూచేయి
 శిథిలాలయములో శిలకెదురుగా కునుకు
 పూజారి కొకటేని పువ్వు లేదోయి
 వాడ వాడల వాడె, జాడలన్నిట వాడె
 వీడు వీడునవాడె, వీటి ముంగిటవాడె
 శిథిలాలయములో శిలకెదురుగా కునుకు
 పూజారివానికై పొంచియున్నాడోయి

5

అన్ని రకాల అహంకారాలలోనూ చెడ్డదేదంటే ధర్మసంబంధమైనది, నీతి సంబంధమైనది, అంటే “నా అంత” భక్తుడు లేడు నా అంత ఋజువర్తనుడు లేడు అనుకోవడం ఇట్టి అహంకారులు భగవంతునికి మరింత దూరంగా ఉన్నారు అలాగే నేను సంఘసేవ చేస్తున్నాను, మరో సేవ చేస్తున్నానంటారు కొందరు ఈ బడాయి కూడా బావుండదు
 "He who wants to do good knocks at the gate He who loves finds the gate open "

దరిద్రుల దగ్గరను, శ్రమజీవుల సమీపాననూ - అక్కడ మాత్రమే కాదు - భగవంతుని వసతి లోకం బహిష్కరించిన వాళ్ళ మధ్యనూ పతితుల నడుమకూడా భగవంతుడుంటాడు వాళ్ళను వదలేడు
 God is a long suffering God

6

నారయ్య చెప్పలజోళ్ళు కుడతాడు అంటే పాతజోళ్ళను మరమ్మత్తు చేస్తాడు అంటే మాసికలూ అవీ వెయ్యడం, చిరుగుల్ని కలిపి కుట్టెయ్యడం, ఇలాంటివి చేస్తాడు జోళ్ళకు పాలిష్ గూడా వేస్తాడు

ఒకనాడు మా వీగి వెంట వెడుతున్న నారయ్యను పిలిచాను పిలిచి చెప్పల జత ఒకటి వానిముందు పడేశాను 'పక్కన కొంచెం ఊడిందీ, కలిపి కుట్టెయ్యాలీ, తరువాత పాలిష్ చేయాలీ' అన్నాను 'ఆ' అన్నాడు తలెత్తకుండానే

కాని నేను తీయమన్న చెప్పలజత తీయలేదు నారయ్య పక్కనే ఇంకో చెప్పల జోడుంది దాన్ని తీశాడు దానికి రిపేరు కావాలని నేనుకోలేదు

అలా తీసి, పక్కల్ని గట్టిగా విడదీసి చూసి, దబ్బనంతో పాడిచి చూసి, వేళ్ళని ఆ సందులోనికి పోనిచ్చి పెకిలించి లాగిచూసి, అదివరకు లేని చిరుగుల్ని ఇప్పుడు బయటపెట్టి 'ఈ చెప్పులో?' అన్నాడు తలెత్తకుండానే

నాకసహ్యం వేసింది 'ఆ జోళ్ళక్కడపెట్టి అవతలికిపో నాకు ఏజోడూ రిపేరు చెయ్యోద్దు' అని గద్దించేలోగా, అసలు చెప్పలజతను తీశాడు, తలెత్తకుండానే

ఏంజెయ్యను నారయ్యను? దానికున్న చిన్న చిరుగుల్ని గూడా వరామర్పించి, అడుగు అట్టకీ పై తోలుమూతకీ సంబంధం లేనంతదూరం చేశాడు ఇక నేను వీధిలోకి వెళ్ళాలంటే ఏదో చెప్పలజత బాగుచేయించి తీరాలి నా అనుమతి తీసుకోకుండానే నారయ్య సంచి విప్పాడు తాళ్ళూ, తోలుముక్కలూ, పాత చెప్పులూ అవీ అవతలి పారేశాడు తోలు కోసే కత్తివంటిది తీశాడు సూదో, దబ్బనమో, అది తీశాడు తోలు తడిపాడు చెప్పలకు అంటేపెట్టి చూసి, అనుకూలమైన

సైజుల్లో ముక్కులు కోశాడు కోసి చెప్పలలో అతుకులూ, తాను పెకలించి విడదీసి తయారు చేసిన భాగాలూ కుట్టడం మొదలెట్టాడు తరువాత, నేను కోరలేదూ, నన్నడగలేదూ, రెండో జతగూడా మరమ్మత్తు చేశాడు ఆ తరువాత ఏదో ఎర్రమందున్న డబ్బాతీసి చెప్పలకు రుద్దాడు బ్రష్ పెట్టి తోమాడు నిగనిగ మెరిసేలాగా చేశాడు ఇదంతా తలెత్తకుండానే

నారయ్య తలెత్తి పైకి చూడడం ఎరగడనుకున్నాను

ఇక నారయ్య కేం ఇవ్వను? ఎంతో పని ఎంతో సేపు చేసినట్లని పించింది నాకు అంతపని నేను కోరుకోలేదని గూడా తిక్కగా ఉంది నాకు తోచిన డబ్బులు పడేశాను అప్పుడు నారయ్య తలెత్తాడు నా కేసి చూశాడు

నారయ్య చూడగలడే? నారయ్య కళ్ళు ఇంకా ఆరిపోలేదు తరువాత నాకేసి చేస్తూనే ఓ చిన్న నవ్వు నవ్వాడు నవ్వడం గూడా చేతనవును నారయ్యకి

నాకు కొంత కలతా, సిగ్గు గూడా వేసింది ‘ఏమివ్వమన్నావు?’ అన్నాను నీ వడిగిందేయిస్తే కొత్త చెప్పులే కొనుక్కుందునే’ అన్నాను ‘కొత్త యీ కొనండయ్యా మారాజులు ! తరువాత అయీ బాగు జేస్తా అన్నాడు నారయ్యకి కావలసిన డబ్బులిచ్చేశాను

డబ్బులు పుచ్చుకుని లేచిన నారయ్యని కూచోబెట్టాను మాటల్లోకి దింపాను అతనికి కొడుకూ, కూతురూ ఉన్నారు కొడుకు బడికి వెడుతున్నాడు ఎలా పంపగలుగుతున్నాడో వాణ్ణి మరి? నారయ్య మునలితల్లి బతికి ఉంది రోజూ ఎంతో కొంత గడిస్తాట్ట అప్పుడప్పుడు అంత రానూ రాదన్నాడు మరప్పుడు తిండో అన్నాను నిర్లక్ష్యంగా చప్పరించి, పట్టుకొస్తే తింటాం, లేకపోతే పండుకుంటాం అన్నాడు ఆ మాటల్లో కసి లేదు వాటిలో బరువూ బాధా గూడా లేదు ఎప్పుడైనా సినిమా చూశావా అన్నాను మళ్ళీ వప్పరించాడు “ఊ, ఊ,

రెండుమూడుసార్లు అదిగూడా చూసింది పిల్లలకి బలే సరదా, సినిమా అంటే అన్నాడు ఒక స్థలం పేరు చెప్పి, అక్కడో చిన్న పాతగుడిసెలో కాపరం ఉన్నాన్నాడు అది నా పాతజోడులా ఉంటుందనుకుంటా, చిరుగులూ మాసికలూ అదీ

‘నారయ్యా ఈ పని నీకు బాధగాలేదా? అన్నాను నారయ్య చిన్న నవ్వునవ్వి, ఆ నారాయణమూర్తే అన్నిటికీ అన్నట్లు పైకొక్కసారి చూశాడు

7

భక్తుడు రాయ్ దాసు జోళ్ళు కుట్టేవాడు అతనిలా పాడతాడు

“భగవంతుడు జోళ్ళు కుట్టేవాడు

గొప్పగా కుడతాడు

పగలూ రాత్రీ కుడతాడు

సూర్యుడు బంగారు పాదరక్ష

వెండి పాదరక్ష చంద్రుడు

నీలాల గదిలో, స్వర్గంలో

నిశ్శబ్దంగా కూర్చుని

నిశాదివాలు చెప్పులు కుడతాడు

ఈలోకం పాతబడిపోయిన అతని పాదరక్ష

అయితే అతని అడుగు

అతి తేలికగా పడుతుంది దానిమీద’

భగవంతుడు రజకుడు నిశ్శబ్దంగా నా బ్రతుకూ నీ బ్రతుకూ మాలిన్యం పోయేట్టు ఉతుకుతాడు భగవంతుడు బట్టలకు రంగులు వేసేవాడు గూడా సందేహనైలను తెచ్చి మన బాధలకూ, ఉషకాంతులను

తెచ్చి మన ఆనందాలకూ అద్దుతాడు మొదటే చెప్పానుగదా--
భగవంతుడు రాళ్ళు కొడతాడు పాలిం దున్నుతాడు

8

చెప్పులకు పాలీష్ వేసే కుర్రవాళ్ళలో ఆలీ ఉన్నాడు, అందమైన
కళ్ళూ వాడూను వాడు బజారు రోడ్లో కనబడతాడు తరచు సినిమా
పోస్టర్లు చూస్తుంటాడు 'రైలు స్టేషన్'లో నారాయణ ఉన్నాడు వీడు
కంపార్టుమెంట్లోకి జొరబడి పాలీష్ వేస్తుంటాడు

నారయ్య కొడుకు మాత్రం చెప్పులు కుట్టడు, పాలిష్
చెయ్యడు చదువుకుంటున్నాడు పాత చెప్పు వంటి నారయ్య
గుడిసెకు ఎప్పట్కైనా వాడే మాసికలు వేయాలి

అవ్వ బస్సు ప్రయాణం

నా ఆయుర్దాయంలో సహం నదిలి మింగేసింది అవ్వ సుబ్బమ్మవ్వ ఆయితే, ఆ ముసిల్మాన్ని సువ్వాదిలించుకోలేక పోయావా అనంబావేమో! అలాంటి బోడి ప్రెళ్ళలు నా దగ్గర కట్టిపెట్టు మీ సావిట్లోవుందీ మీ తాతయ్య పడుకునే ఆ వెడల్పాటి బల్లా, వొక్కలు విరిగితే మళ్ళీ పెట్టించావూ, అది సువ్వాదులుకోలేవు అవ్వన్నేను వాదులుకోవాలా?

నిజానికి ఆవిడమీద కోపం వచ్చినప్పుడు మాత్రం “అరెరే ఆ బ్రిటిష్ వాళ్ళు సహగడనం మాన్పించేశారే! లేకపోతే అవ్వ అవ్వలాగ ముదరకుండానే వెళ్ళిపోయిందేదే!” అని అనిపించడం కద్దు కాని యింతకూ అవ్వ ఉండిపోయింది అంతే, ఉండిపోయింది!

ఇంతకూ అసలుకొస్తాను

కొప్పులార్నించి కోదండమావయ్య దగ్గర్నించి పుత్తరం వచ్చింది. అతని రొండ్ కూతురు పార్వతి పెళ్ళనీ, పెళ్ళి పనులూ అవీ చేయడానికిన్నీ, మిగిలిన యేర్పాట్లకీ సహాయంగా వుండడానికిన్నీ పది రోజులు ముందే రమ్మని

సరే అని పెట్టేబేడా కట్టుకున్నాం ఇల్లా వాకిలీ సద్దుకున్నాం కావీ గాడికీ గోవిందుకూ కబురు చేసి,

“యామ్రోయ్, జాగర్త తెల్లమొహాలువేసి కూచోకండి పెరట్లో ఆవుని జాగర్తగా చూడండి యింట్లో అవ్వని వాదిలేస్తున్నాం ఆవిణ్ణీ కాస్త కనిపెడుతూ వుండండి పాపం” అని అంటూ

“అవ్వేద్రా?” అన్నాను

“ఇందాకా వొంటింట్లో గూడూ అవీ సర్దుతున్నారు” అంది మా ఆవిడ

“ఇక్కడున్నారయ్యా” అని బండిలో సావాసు సర్దుతున్న గోవిందు వీధిలోంచి అరిచాడు

వీధిలో అరుగుమీద అవ్వ కూచుని వుంది ఓ మూటా, చిలకల మానిక చెంబూ, చిన్న తాటాకుబుట్టా, పక్కిని పెట్టుకుని

“యేదిబువ్వా యిది యెక్కడికి?” అన్నాను

“కొప్పులూరికి రా” అంది

“కొంప మునిగింది” అనుకున్నా గుండె ఆరికాల్లోకి జారిపోయింది “యిలాంటి వేసంకాలంలో, తొంభై యేళ్ళదానివి ఈ ప్రయాణ సన్నాహం యేమిటి? పేద్ద ఆఫీసర్ లా పెట్టేబేడా కట్టుకుని! బండీ, బస్సు, రైల్వ యిన్ని యెక్కి యేడవాలక్కడికి

“నీ విభూతిపండ్డా, వొత్తులుపెట్టి లేకపోతే వివాహం ఆగిపోదు టుప్పుమంటే దారిలో, కొప్పులూరు వెళ్ళడం వుండదీహా అక్కడే ఆవలించావంటే అన్నీ తగలడతాయి” అంటూ ఉరిమాను చిన్న మందహాసంతో అవ్వనిదానంగా “అదేవిట్రా అబ్బాయీ! నేనాకండా కోదండం కూతురికి పెళ్ళి చేస్తాడా? నేను రాకపోతే వాడిచెయ్యి విరిగనట్టవదూ! వెధవ్యాళ్ళకి వేరే వంటలుగదా? అవన్నీ యెవరు చూస్తారా? కలకల్లాడుతూ కోదండం శుభమల్లే పెళ్ళిచేసుకోవడమేమిటి?

టప్పుమంటావు, టుప్పుమంటావు అంటూ అవగాయితైం మాటలేదెలా? మళ్ళీ మళ్ళీ చూస్తానురా యిదీ? ” అంటూ మా ఆవిడవైపు తిరిగి “యేవే అమ్మాయీ, ‘బంతులాడా రావే, బాలీకామణిరో’ ఆ పాటాచ్చునే నీకు? అక్కడ పాడాలే అదినీ, ఆ మధ్య పాడావూ, “అవిటికాలు వియ్యపురాలదిగో వచ్చెనూ ”

నాకు చిర్రెత్తుకొచ్చింది

ఆవిణ్ణి లోపలికి మూటతోసహా విసిరేసి తలుపే ద్దావనుకున్నాను కాని, అవ్వసంగతి మీకు తెలియదు, సుబ్బమ్మవ్వ సంగతి ఆవిడకో భయంకరమైన ఆయుధం వుంది, నే చెప్పానిదివరకే మీతో పై పెదవి కింద వాకే పన్ను వుందని అదీ మన్ని యేడిపించాలనుకున్నప్పుడూ తనకు పట్టుదల వచ్చినప్పుడూ, దానికింద అంటే ఆ పన్నుకింద నాలిక పెట్టి ఆడిస్తుంది మన్ని చూసి యెగతాళిగా తలాడించినట్టా, నువ్వేం చేస్తావు, చూస్తాను అన్నట్లును

ఆరోజున, ఆ క్లిష్టసమయంలో భయంకరమైన ఆ పన్ను ఆడింపు చూశాను

ఏదీ చెయ్యలేక, “గోవిందు వెధవా, సావూను సద్దావోయ్” అని కేకేశాను

“వాడు తిట్టాడని యేవీ అనుకోకు గోవిందూ, పిచ్చికోపంగాని మనస్సు మంచిది” అంటూ బండిదగ్గర కెళ్ళింది అవ్వ

‘అప్పకీ జెయ్!’ అని మా నానిగాడు చెయ్యండించాడు కొప్పు లూరికి బయలుదేరాం

కొణితివాడ బస్సుస్టాండు దగ్గర బండిదిగాం అందాకా తోవపాడుగునా అవ్వకీ యెడ్లకీ తీరికలేదు అవి బండి తాగాలాయె, ఆవిడ పెళ్ళి ముచ్చట్లమీద ప్రేసంగం చేయాలాయె

కొణితివాడలో బస్సుప్పుడే సహం నిండిపోయింది దడదడ

సావాను బస్ స్టాప్ మీద వేయించి, పిల్లల్ని ఆడాళ్ళనీ బస్ లో
కెక్కించాం అందరూ కూచున్నారు

అవ్వ ఓ షాపుకారుంటే “కాస్త జరుగుబాబూ” అనడిగింది
అతను వినిపించుకోనట్టు యేదో మూలిగాడు

“యేం బాబూ మూలుగుతున్నావు పాపం? కాస్త జరుగు
నాయనా!” అంది అవ్వ

అతను బస్సు కిటికీలోంచి చూస్తూ తిక్కిగా దగ్గడు కాని
జరగలేదు

షాపుకారు, యెత్తుకన్నా వెడల్పెక్కువ మాస్ లో ఆస్ట్రేలియా
పుంటుందే అలాగుంటాడు నిజానికి ఓ పట్టానికి జరగడంకూడా కష్టం

వేసంకాలం, కానీ షాపుకారు వర్షాకాలం మబ్బులాగున్నాడు
సల్లగా చెదటలు కురిపించేస్తూ అతని పంచా, చొక్కా వంటికి
అంటుకునిపోయి వొలిచేదానికి మాత్రమే వీలుగా వున్నాయి కాని
అవ్వకి మాత్రం అతనిమీద జాలికలగలేదు ముందు పన్నాడించడం
మొదలెట్టింది కళ్ళు మెరవడం మొదలెట్టాయి వొక విషపునప్పుతో
పెదిమలు వొక పక్కకి వారిగించింది చెప్పలేనంత చల్లగా నిదానంగా
నానిగాణ్ణి జరిగించి వాడిపక్కని కూచుంది అంటే షాపుకారుకు సరిగ్గా
ఎదురుసీట్లో

“యేవూరు బాబూ షాపుకారూ” అని అడిగింది

అతను జవాబు చెప్పలే

ఒక చిటికాగి, “వేరేవిటి బాబూ” అంది

అతను ‘ఫో’ అన్నట్లు తలపక్కకి తొక్కించుకున్నాడు
“వద్దులే, చెప్పొద్దులే ఆ గొంతు కెలావుంటుందో అని పిల్లలుగూడా
వున్నారు” అని గారంగా మూతిపెట్టింది అవ్వ

ఇక్కడోమాట అవ్వకు కొన్ని ఆయుధాలున్నాయి, ప్రెళయవైనవి, అశ్వత్థామనారాయణాస్త్రంలాగా ' వాట్లో వొకటి ముందు పన్ను, అదినరే రెండు దొంగ సావెతలూ అవీ చెప్పడం, అబద్ధపు కథలు తన హయాంలోనే తన ఖద్దునే జరిగినట్టు చెప్పడం మూడు, అతి ఒడుపుగా అన్నీ చూస్తూ, గమనిస్తూ మందమతిలాగ మగతలో ఉన్నట్లు నటించడం అసలు అవ్వకీ వీపు మీదకూడా కళ్ళున్నాయి ఇహ ఆఖరిది, ముసల్దీ ఆడదీ అవడం, దీనివల్ల ఎవరూ ఆవిడమీద చెయ్యి చేసుకోరుగదా

ఇలాగ ఆరోజు బస్సులో షాపుకారు కెదరుగా కూచుని అవ్వమొదలెట్టింది బాబూ, యుద్ధ ప్రెసంగం

చూడండి యెలకపిల్లతో పిల్లి ఆడకుంటుందే, అలాగా షాపుకారుతో చెలగాట మాడేసింది వట్టి ఒంటిపన్నుతో, పూటలాగ పూరే మాటలతో చేసింది యుద్ధం

“బాబూ, పేరు చెప్పిద్దమ్మా, వొద్దులే, తెలుస్తూనే వుంది కాదూ ఎంచక్కా ‘హనుమాన్లు’ అని పిలవనా? నా బిడ్డవంటివాడవు నాయనా! ‘హనుమా’ అని కూడా అంటాను ముద్దుగా

“బాబూ, నువ్వు పాపం పేరు చెప్పలేదంటే, చెప్పనూ లేవు పాపం, ఎక్కణ్ణిచో రావాలి ఆ దిక్కుమాలిన మాట, మడలతలన్నీ వొత్తి గించుకుని, చూడయ్యా, రోజూ కాస్త తేనె పుచ్చుకోగూడదూ రొండు పూట్లా? తేనెపుచ్చుకోడం, పప్పులూ వేపుళ్ళూ మానెయ్యడం, అంతేనోయ్’

షాపుకారు పుగ్రంగా చూశాడవ్వకేసి

అవ్వ మళ్ళీ -

“నీ కిష్టంలేదూ అల్లా చెయ్యడం? అవును మరి తిండిమానుకోడం కష్టం నాలికెని చంపుకో లేనపుడు, లోపల బోలెడంత

చోటున్నప్పుడు ఎందుకు మానుకోడం అనిపిస్తుంది ”

ఇక్కడి కొచ్చేసరికి బస్సులో పిల్లలూ వాళ్ళూ మొదట నోట్లకి చెయ్యడైట్టుకుని “చుచుచు” అని నవ్వాపుకుంటూన్నప్పుడం మొదలెట్టారు అవ్వ సూటిగా, నిదానంగా షాపుకారుకేసి చూస్తూ ప్రెసంగం సాగిస్తూనే వుంది

“మా రాదయ్యకాపు కొడుకు వీరాజు కూడా యిదే చెప్పాను బాబూ నువ్వు వీరాజు నెరగవను కుంటాను” నేను, నానిగాడు తిరనాళ్ళ కెళ్ళేప్పుడు మేం బండిలోంచి పడిపోకుండా, వీరాజునే చివర్న బిరడాలాగా బిగించాడు మా అబ్బాయి

“ఇంతకీ నే చెప్పేదేదంటే, ఆ వీరాజు కూడా నే చెప్పింది వినక, వాళ్ళుపెంచి యిటూ అటూ దురాక్రమణం చెయ్యడం మొదలెట్టాడు ఐతే యిలాగ చూడు నాయనా! అతని వాళ్ళు, అతగాడి వాంటిరంగు మంచిదోయ్ నీ వాళ్ళులాగే నిగనిగలాడుతూ, నల్లహో, కొత్త తారురోడ్డులాగా, నిగనిగలాడుతూ, మన మొహం మానుకోవచ్చు తెలుసునా? నల్లటి అద్దంలాగ, మా నానిగా డంబుంటాడు కూడాను మరి సిరా కావలిస్తే వీరాజు వాంటి మీద యిన్ని నీళ్ళుపోసి తీసుకోవచ్చని

“అయినా వీరాజుకి అంత వాళ్ళు అనవసరమున్నూ ఆపదాకూడాను ఎందుకు? ఒక సంగతి జరిగాక, రావయ్యకాపులో చెప్పాకూడా “తగ్గించు రాదయ్య కాపూ, తగ్గించు వీరాజు విస్తీర్ణం” అని

ఓ సారి యామయిందంటే,

తెల్లారగట్లు, నాలుగ్గంటికి, రాదయ్యకాపు యింటి దగ్గర్నుంచి ‘గొల్లు’ మని యేడుపులు, కేకలు వినబడ్డాయి

మేం పరిగెత్తాం వాళ్ళింటికి

వాళ్ళ సావిత్రి పాణకచుట్టూ బొద్దెంకల్లాగ వీర్రాజు చుట్టూ యింట్లో నలుగురూ చేరి

“ఏవిరా నాయనా ఏవిరా, మాటాడరా? సద్దుకున్నావా?” అనడగుతున్నారు దూరాన వో మూల వొణుకుతూ పశువులు తోలుకుపోయే గొల్లాడు వెంకటయ్య నిలబడి వున్నాడు మేం వొచ్చాక, వీర్రాజుని వెల్లకిలా పడుకున్నవాణ్ణి, రాదయ్యకాపూ వాళ్ళూ, ఏడెనమండుగురు పక్కకి ఒత్తిగించారు అటు పడిపోకుండా చిన్నపీటలూ అవీ పెట్టేరు చూద్దంగదా, వీర్రాజు వీపుమించి, చేతులుమించి మూడు ఎర్రచారలు బొబ్బలెక్కి వున్నాయి ”

“ఇదేమిటి?” అన్నా

“తెల్లారగల్లు నాలుగ్గంటలకి వీర్రాజు పెరట్లో పశువుల పాకదగ్గిరికి వెళ్ళాట్ట, పశువులకి గడ్డేద్దావని ఇంతలో పిచ్చివెధవ గొల్ల వెంకటయ్య వొచ్చి వీర్రాజుని మలిపగేదనుకుని గడ్డిమీద వొంగున్న వీర్రాజుని ‘చ్చొచ్చొచ్చొ’ అని వీపుమీద తాటితో మూడుసార్లు తగిలించాడు గట్టిగా”

“రేచీకటి వెధవ” ఎంత చీకటైనా, బక్కచిక్కిన గేదెకీ వీర్రాజుకీ తేడా తెలుసుకోవద్దా? అదీ సంగతి వెంకటయ్యగాడు కటాక్షించిన వాతలు మానడానికి వీర్రాజుకి ఆరునెల్లు పట్టింది

“బాబూ, హనుమానులూ, తేనెపుచ్చకొవాలి బాబూ వేపుళ్ళూ, పప్పులూ మానాలి, ఎవరేనాసరే!” పాపం, ఇప్పటికీ వీర్రాజుకి పెళ్ళి కాలేదు

“పిల్లల్ని చూడ్డానికెళ్ళడం, పిల్లలు యితగాణ్ణి చూసి ‘బేరు’ మనడం, బేజారెత్తడం, మా రాదయ్య కాపు కొడుకుని చూసి మతి చెలించినవాళ్ళూ, మంచంపట్టినవాళ్ళూ కన్నెపిల్లలు వున్నారంటారు”

“అవి వెధవ కిట్టనివాళ్ళ మాటల్లే! బళ్ళో మేష్టరు

పొరపాటున బోర్డునుకుని అతనిమీద అంకెలు వేశాడనీ, పొలంలో అతన్ని కూచోపెడితే పిట్టలూ గిట్టలూ అవీ గింజలకోసం రావనీ, ఎవరింట్లోనేనా దాన్యం అవీ దంచడానికి గొయ్యి కావలిసివస్తే వీర్రాజుని తీసికెళ్ళి కూచోబెట్టి లేవదీస్తే గొయ్యి పడుతుందనీ, వాళ్ళింట్లో సావాసు గదులూ గాదులూ ఒకవైపున్నూ వీర్రాజు గది ఒకవైపున్నూ కొంప ఒరిగి పోకండా యేర్పాటుచేశారనిన్నీ, ఎవరేనా పెంకె పిల్లలుంటే, “వీర్రాజు వాస్తున్నాడు వీర్రాజుతో చెప్తాం” అని హడలెత్తించి పారేస్తారనీ నానా కుళ్ళు కూతలూ కూస్తారు గానీ లోపలకిట్టక - నేను నమ్మను

“హనుమాన్లు, పెళ్ళయిందా బాబూ నీకు? పాపం, ఆ యిల్లాతెవరో? నీ కయినప్పుడు వీర్రాజుకీ అవుతుంది కాకేంజేస్తుంది? పిండి కొద్ది రొట్టి ఎవళ్ళకీ తగినవాళ్ళు వాళ్ళకు వస్తారు భోజాడు లాంటి రాజుంటే కాళిదాసులాంటి కవి వస్తాడన్నారు శ్రీరాముడు లాంటి వ్రభువుంటే, ఆంజనేయుల్లాంటి బంటువుంటాడు ఇంతకీ శరీరం పెంచడం మాత్రం తక్కువపనా, హనుమాన్లు? అందరికీ సాధ్యమా? ఏవిరా నానిగా, నువ్వు పెంచగలవురా? ఎంచక్కా ఒక మననిషిని చెరిపి చేయిస్తే మరి నాలుగు మూర్తులు తయారవద్దా, హనుమానులూ!”

ఇక్కడికొచ్చేసరికి “ప్పిప్పిప్పి” అని నవ్వాపుకోలేక గిలగిలలాడుతున్న వాళ్ళందరూ గొల్లమన్నారు ఒక్కసారి

“బాబూ, నువ్వు నవ్వుతున్నావా, హనుమానులూ! ఎలాగ చెప్పుకున్నాను చెప్పకో?”

“బస్సు అంతా కదిలిపోతుంటే, తెలీదు నాయనా నువ్వు నవ్వుతున్నావనీ?”

షావుకారు అవ్వ గొంతు పినకలేక, తాను బస్సు మీదనుంచి దూకలేక ఎలాగున్నాడో ఆ సరకంలో అంతనేపూ , ఇంతలో రైలు స్టేషను దగ్గరికి బస్సువచ్చి ఆగింది షావుకారు గబీలుమని లేచి

అవ్వకేసి గుడ్లరుముతూ చూశాడు అవ్వకొంటిగా, పోవుకారుకి “ఉంటాను
బాబూ, సెలవ్ హనుమానులూ” అని గుడ్ మార్నింగ్ లాగా పెట్టింది
అందరూ గొల్లుమన్నారు మళ్ళీ

ఇద్దరు సత్యవాదులు

కప్పుడనిపిస్తుంది, ఈ లోకంలో అందరూ సత్యవాదులే అని

“ఎందుకండీ పాడబద్ధాలు మాట్లాడతాడు, అబద్ధాలు! నా కబద్ధమంటే వాళ్ళు మండిపోతుంది నిజమనుకున్నది అనేసెయ్యాలి అనేసింది అమల్లో పెట్టాలి అంతేకాని నకిలీమాటలూ, నకిలీపనులూ చూస్తే నాకు మహామంటెత్తుకొస్తుంది నేను చస్తే అబద్ధమాడను తెలుసునా, నాలిక కోసెయ్యాలికాని” అన్నమాటలు ప్రతినోటా వినబడుతుంటాయి ఈ లెక్కనిచూస్తే మనకు అడుగడుక్కి హరిశ్చంద్రులూ, ధర్మరాజులూ తగుల్తారు కాని ఏ వలుగురైదుగురినో తప్పిస్తే, తెలిసో తెలియకుండానో, ప్రతివ్యక్తికీ హమేషా అసత్యదోషం అంటుకుంటేనే వుంటుంది మాటలోనో, చూపులోనో, చేతలోనో, నవ్వులోనో!

అయితే ఆ మనిషి అసత్యాన్ని తిట్టినప్పుడు మాత్రం నిజాయితీగానే తిడతాడు కథ చదువుతున్నప్పుడో, సినిమా చూస్తున్నప్పుడో, దొంగకి కూడా దొంగ పట్టుబడాలనే ఉంటుంది మనిషిలో లోపల ఉన్న మంచితనం అదే అదే మనిషిని రక్షిస్తుంది అదే మనిషిచేత ఇందాకటి మాట అనిపిస్తుంది

ఇంకోటికూడా ఉంది అదేపనిగా ఇంకోడు చెడ్డవాడు అని మొదట కోపం కొద్దీ మొదలెట్టి, అని, తర్వాత అది తానే నిజం క్రింద నమ్మేయడం అలాగే తానన్నదీ, చేసిందీ, నిజాయితీదీ అని, అనిఅనీ, అదీ నమ్మేయడం

ఏదో పుస్తకంలో చదివినట్టు జ్ఞాపకం ఒకడు ఒక పెద్ద గండం దాటితే ఏదో చేస్తాడని భగవంతుడికి మొక్కుకుని, అది దాటగానే బయలికేసి చూసి, కన్నుగీటి, ఆ మొక్కు చెల్లించడు దేవుణ్ణే టోపీవేసినట్టు! కాని, క్రమక్రమంగా తాను నిజాయితీవాణ్ణి అని నమ్ముతాడు

ఏదెలాఉన్నా, ఎవడికివాడు అందమైనవాణ్ణినీ, తెలివైన వాణ్ణినీ, నిజాయితీ అయినవాణ్ణినీ, అనుకుంటే తప్ప బ్రతకనేలేడు దీనివల్ల ఒకటి తేల్తుంది మంచి చెడ్డా, సత్యం, అసత్యం, ఏవో పాళ్ళలో అందరిలో ఉంటాయనిన్నీ, గుణదోషాలు నిర్ణయించేవాడు దయాళువైన ఆ భగవంతుడేననిన్నీ ఆ భగవంతుడి దృష్టిలో దోషం అనేది కుదర్చవలసిన రోగమేకాని, దండించవలసిన నేరం కాదని, కనుక అందరం అన్యోన్యంగా ఇష్టంగా ఉండాలని

ఇక ఈ అసత్యాలు చెప్పేవాళ్ళు స్థూలంగా మూడు రకాలని అనుకోవచ్చు మొదటిరకం, ప్రతి నిత్యం దినచర్యలో తగిలే బాపతు “బడికెందుకు రాలేదురా నిన్ను?” అని మేష్టరడిగినప్పుడల్లా, బ్రతికున్న అమ్మమ్మ నిన్న చనిపోయిందని చెప్పే పిల్లవాడిలాగ, ఇలాంటివి అధికారుల దగ్గర, ఆఫీసులలో, బేరసారాల్లో ఇచ్చివుచ్చుకోడాల్లో, అన్నిట్లో హెచ్చుతగ్గు పాళ్ళల్లో రోజూ తగులుంటాయి వీటిలో అంత సరదా కనబడదు అయినా ఒక పిల్లవాడు, మేష్టరుతో చెప్పిన అసత్యం చమత్కారంగా ఉంటుంది “ఏమిరా ఎందుకు ఆలస్యంగా వచ్చావు?” అంటే “వానకురుస్తోంది కాదండీ ఒక అడుగు ముందుకేస్తే రెండడుగులు వెనక్కు జారుతుంది అందుకని ఆలస్యమయిందండీ ”

“ఆడుక్కి రెండడుగులు అలా వెనక్కి జారితే, స్కూలు కలా రాగలిగావురా?”

“వీవు స్కూలువైపు పెట్టాను మేష్టారూ”

ఇంకోరకం అసత్యంవాళ్లున్నారు వీళ్ళు రామాయణంలో రజకుని వారసులు వీళ్ళు తేళ్ళకి తాతలు, తోడేళ్ళకి తండ్రులు వీళ్ళు మహా ఆపత్నిరమైనవాళ్ళు వీళ్ళు ఒధెల్లో నాటకంలో ఇయాగోకి చుట్టాలు మన శకునీగికునీ వీళ్ళకి కాస్త దగ్గరగా వస్తారేమో! వీళ్ళకి పెద్దా చిన్నా మంచి చెడ్డా, స్త్రీ పురుషుడు, న్యాయం అన్యాయం అంటూ ఉండదు వీళ్ళు మొట్టమొదట భయంకరమైన అసత్యం ఆడి, తర్వాత దానిని నిలబెట్టడానికి కారణం వెతక్కుంటారు "Motive hunting of a motiveless malignity" లాగా ఈ దిక్కుమాలిన అసత్యం ఆ నోటా ఈ నోటా దొర్లి దొర్లీనాని నానీ, చాలా పెద్దగా వికృతంగా చుప్పనాతిగా తయారవుతుంది

మూడో రకం వాళ్ళున్నారు చీమకైనా చెడ్డ చేయలేరు కాని వీళ్ళకి కాశీమజిలీ కథలు కంఠం వీళ్ళ కల్పనకి కళ్యాణం అంటూ ఉండదు పక్క వీధిలో కొకసారి ఇట్టే వెళ్ళొచ్చి పదితలల రావణాసురుణ్ణి అప్పుడే చూసివచ్చామంటారు కీలుగుర్రాలూ, ఎగిరే తివానులూ, ఇలాంటివాటి కల్లా వీళ్ళ మెదడే పుట్టిల్లు అయినా మంచివాళ్ళు, కులాసావాళ్ళు, ఇదిగో వీళ్ళని గురించి చెపుతుంటేనే ఇద్దరొస్తున్నారు కాస్త పక్కకి తప్పుకుని వాళ్ళ మాటలు విందాం

* * * *

హరిశ్చంద్రుడు . యేని చలి ! యేని చలి, ధర్మరాజూ మనం పురాణాల్లో చదివింది అబద్ధమనుకుంటాం కాని వెట్టి పీరులం

ధర్మరాజు అదేదో ముందు చెప్పదూ, చెంద్రం
హరిశ్చంద్రుడు ఆగు, యిలా చూడు, ముందీ మాట విను
నడివీధిలో చెంద్రం అని నన్ను ఎప్పుడూ పిలవకే? నిన్ను రాజు
అంటున్నానా, ధర్మరాజు అని పిలుస్తున్నానా? నన్ను సత్యహరిచెంద్రం
అను పోనీ హరిచెంద్రం అను

ధర్మరాజు సరే హరిచెంద్రం, జరిగిందేవిటో చెప్పదూ
హరిశ్చంద్రుడు బదరీనాథ్, హరిద్వారం యాత్రలన్నీ పూర్తిచేశాం
నేను మానససరోవరానిక్కూడా బయలుదేరా అదీ దాటాను గడ్డు
హిమాలయాల మధ్య కొచ్చాను

ధర్మరాజు ఒక్కడివే?

హరిశ్చంద్రుడు : నాతో మరొకడు వస్తున్నాడుగా ఒకచోటు
కొచ్చాక, ఒక నాడు వాడితో యేవిటో చెబ్దామనుకున్నాను ధర్మరాజూ
మాటలు - మన నోటమ్మట వొచ్చే మాటలోయ్ - అవి చలికి గడ్డ
కట్టుకుపోయి, యివతలికి పడి రాలడం మొదలెట్టాయి ఇహచూడూ,
వాడి వాక్కులు పడగళ్ళు, మన మాటలు మంచుగడ్డలూను, యిక
మాట్లాడు కోవడవెలాగోయ్?

ధర్మరాజు యిప్పటికీ అలాగే వుందన్నమాట చలక్కడ?

హరిశ్చంద్రుడు యేం, నువ్వు వెళ్ళినా ధర్మరాజూ?

ధర్మరాజు. నేను టిబెట్టుకూడా చుట్టబెట్టును కదోయ్, హరిచెంద్రం!
అయితే మేం ముందు జాగ్రత్తలో పడ్డాం నువ్వు చెప్పినట్లే
మాట్లాడుకుంటూంటే, మాటలు ముక్కలుముక్కలుగా
గడ్డకట్టుకుపోయి రాలి పడేవి అప్పుడు మేము అగ్గిపుల్లలు వెలిగించి,
వాటిని మాటలుగా మార్చేసి తంటాలుపడేవాళ్ళం

హరిశ్చంద్రుడు నాకూ తోచిందనుకో ఆ వుపాయం కాని యీ
యేడు చలి యెలా వుందంటే, ఆ అగ్గిపుల్ల వెలిగించేసరికి, ఆ వెలుగు
గడ్డ కట్టుక పోయి, సక్షతం రాలి పడ్డట్టు చుంయిమని రాలిపడిపోయేది

సరే దానికేంలే

ధర్మరాజు ఆఁ! అలాగేం?

హరిశ్చంద్రుడు . తిరిగొచ్చేటప్పుడో గమ్మత్తు వొక కొండలబారు దగ్గర ప్రతిధ్వని 'సత్యహరిచ్చెంద్రా' అని యిప్పుడు కేకేస్తే, మరి పది నిమిషాలయ్యాక ఘట్టిగా స్పష్టంగా 'సత్యహరిచ్చెంద్రా' అని ప్రతిధ్వని తిరిగొచ్చేసేది

ధర్మరాజు అంటే, నువ్వు టిబెట్టు వెళ్ళలేదుగా మరి దాన్నే మన వాళ్ళు 'త్రివిష్టపం' అంటారు 'సురలోకోద్యోదివోద్యే స్త్రియాం క్లేబే త్రివిష్టపమ్' అన్నాడు కాదుటోయ్ అమరంలో అక్కడ అంతా దేవతల లెక్క వోచోట వోరాత్రి ఆగిపోవలసి వచ్చింది, పది ఘంటలకు ఇహ నిద్రపోవాలి అయితే, తెల్లారగట్టు ఆరు ఘంటలు దాటకుండా లేవాలి అప్పుడేం చేశానూ 'ధర్మరాజా తెల్లారింది లేలే!' అని కేకేసి పడుకున్నా మరి ఎనిమిది ఘంటలయ్యాక, అంటే తెల్లవారగట్టు, సరిగ్గా ఆరుఘంటలకి 'ధర్మరాజా! తెల్లారింది లేలే!' అని అలారంలాగా కొండ కొండనుంచి, నా కేకే ప్రతిధ్వని వొచ్చి లేపేసింది యిదంతా ఎందుగ్గాని, హరిచ్చెంద్రా, చలికాలంలో వుత్తరదేశయాత్ర చేయకూడదూ అంటాను హరిశ్చంద్రుడు వేసంగిలో మాత్రం? యిది విను వోమాటు వో పెద్ద పుద్యోగి - పేరెందుకులే - ఢిల్లీనుంచి "సత్యహరిచ్చెంద్రం! నీతో ఏదో ఆలోచించాలి వెంటనే రా, ప్లీజ్" అని ఫోనులో మాట్లాడాడు మండు వేసంగి! ఏం జెయ్యను? చచ్చినట్టు బయలుదేరా మకాం ఆయనగారి భవంతిలోనే అంతా పాలరాయి! వొకనాడు మా మంతనాలయ్యాక, ఆ పాలరాతి వరండాలో పచారుచేస్తూ చుట్ట వెలిగించాను చుట్ట కాలక్రమంబుంటే ఉమ్మిరాదు మరి? ఉమ్మేశా చటుక్కున గ్యాపకవొచ్చింది

ధర్మరాజు . యాదనీ?

హరిశ్చంద్రుడు : అది పెద్ద ఉద్యోగి భవనమనీ, పాలరాతిదనీ, యెక్కడబడితే అక్కడ ఉమ్మెయ్యకూడదనీ

ధర్మరాజు యెవరిదైతే నీ కడ్డేవిటాయ్? నీకు రూల్స్ ఏటి హరిచ్చెంద్రం!

హరిశ్చంద్రుడు • అవున్నే! అయితే మనకే బావుండదు చూడూ అప్పుడు వప్రాసీని పిలిచాను 'ఉమ్మిపడ్డవోట పుభంగా కడిగేవోయ్' అన్నా 'యెక్కడ?' అన్నాడు వాడు నేలకేసి చూస్తే యేవీలేదు ధర్మరాజు యేంజరిగింది?

హరిశ్చంద్రుడు ఉమ్మి ఆనవాలైనా లేందే, కింద ఆనవాలు వుండటానికి అది నెలమీద పడితేనా?

ధర్మరాజు అవును మరి, మండు వెసంగాయెనూ, ఆ నిష్ఠీననం నోటి నుంచి నిష్క్రమించి నిష్క్రమించడంలో భూమిని చేరకుండానే ఆవిరై పోయి, మేఘశకలాలకు మల్లే చేదిరిపోయిందన్నమాట నాకూ అంతే జరిగిందిగా ఒకసారి రాజపుటానాలో నేను నీళ్ళ పుక్కిలించి వుమ్మేయడం, నోట్లోంచి నీళ్ళురాకుండా ఆవిరిలా రావడం అంతే ఒక ఫ్లాక్టర్ గొట్టంలాగా అయిపోయానోయ్!

హరిశ్చంద్రుడు నీకు వుమ్మేయడం దాకానన్నా వచ్చింది వోసారి మన బెజవాడలో ఒకింగ్ హోమ్ పేటలో భానుమూర్తిగారి భార్య, నాకు మంచి నీళ్ళు యివ్వబోవడం, ఆ చెంబు నా కందించేలోగా అది ఉత్తడిగా అయిపోవడం! అయితే యివన్నీగూడా ప్రకృతిలో వున్నవే ఆ భగవంతుడి చేతలు తపస్సువల్ల మనుష్యులమే బ్రహ్మాడమైన శక్తిని సంపాదించవచ్చు

ధర్మరాజు అంత తపస్సు లేకపోయినా, మనలాంటివాళ్ళం కూడా కొంత ధీమాతో, పట్టుదలతో, అసాధ్యపు పనులు చెయ్యొచ్చు వోసారి, మా జమీంనాదాగారితో వేటకెళ్ళా ఆయన, ఈ ధర్మరాజుగాడు లేకండా, కోటనుండి వొక్క ఘడియ యివతలకు అడుగుపెట్టేవాడు కాదు సరే వేటకు వెళ్ళాం కీకారణ్యం ముందు నేను నడుస్తున్నాను వెనకాల చీమల బారులా మిగిలినవాళ్ళు వేటకుక్కలు, సరంజాము!

మాబారులో ఆఖరి వాడికి కొంచెం అవిటికాలు నువ్వెరుగున్నదేకదా, నాకు మాటా నడకా అన్నీ చురుకే హఠాత్తుగా వున్నట్టుండి, వెనకనుంచి 'మొగ్రో పులి పులి ' అని కేక వినబడింది మా జనవంతా యధాయధలైపోయి, చెట్టాపుట్టా చూసుకున్నారు ఆ అవిటికాలువాణ్ణి, యెరికను పట్టుకున్నట్టు వొక పులి నోట కరుచుకుంది

హరిశ్చంద్రుడు . యేం జేశావప్పుడు ?

ధర్మరాజు యెంతైనా మనిషినికదా, యేం జేస్తాను? వాణ్ణి వదిలిపోతానా? వొక్క అంగలో వెళ్ళి, మొదట దాన్ని అడ్డగించాను "ఆగు" అన్నాను కాస్తా కూస్తా వుందా పులి? దాని వంటిమీద చారలే ఉన్నాయి, నాలుగేసి అడుగుల వెడల్పు!

హరిశ్చంద్రుడు . సొట్టాడ్ని వదిలేసిందా అది?

ధర్మరాజు పదుల్తుందీ? ఆ పెట్టేవి పెట్టకుండా పదుల్తుందా?

హరిశ్చంద్రుడు యేం జేశావ్?

ధర్మరాజు దండం దశగుణం భవేత్ వేతిలోవున్న బడితెతో వో పెట్టు పెట్టాను ఆ వ్యాఘ్ర చక్రవర్తికి కపాల మోక్షమయినంత పనయింది నేను యే సింహాన్నో, శరభాన్నో, గండభేరుండాన్నో అనుకుంది వాణ్ణి వదిలి కుయ్యో, మొగ్రో అని వొకటే పరుగు

హరిశ్చంద్రుడు బతికాడా?

ధర్మరాజు చచ్చిపోనిస్తానటోయ్! అయితే మెడమీద పేడ్దగాయం బతుకుతాడని అనుకున్నానా? వోపని చేశాను నాకు తెలుసున్న నాలుగు ఆకులున్నాయి అక్కడ అవి తెచ్చి, ఆ పసరు ఆ గాయంపైన పిండాను ఓ ఘడియలో చర్మవంతా, నున్నగా మాములుగా అయిపోయింది చెప్పాచ్చేదేమిటంటే మనకు ఆ నిబ్బరం

వుండాలి పులవనీ దాని బాబో తాతో అవనీ, తోక రూడింపవలసిందే హరిశ్చంద్రుడు కాని ఇదొకప్పుడు మనకీ వికటించవచ్చు మనం ఆ పులితో కాల్యావేశా పనగవలసి రావచ్చు మనకీ నాలుగు చావుదెబ్బలు తగలొచ్చు తవస్సేవుంటే! మా తాతగారికిలాగ! తాతగారంటే మా

అమ్మగారి తండ్రిలే

ధర్మరాజు : అలాగా?

హరిశ్చంద్రుడు అవును, ఆ రోజుల్లో వోసారి శ్రీశైలం వెళ్ళుతుంటే ఆయన, హఠాత్తుగా పెద్దపులి బొబ్బలు విసిపించాయట ముందు అందరూ చెల్లాచెదురైపోయారు యెందుకైతే అంత కంగారు అని మా తాత కేకేస్తునే వున్నాడు వాళ్ళు దూరంగా పోయి, శస్త్రుర్లుగారూ, మీరూ ప్రాణాలు దక్కించుకోండి రండి, అని కేకలు పెట్టారు మా తాత వో చిరునవ్వు నవ్వి, “మీకు మళ్లే నాకు పిక్కల్లో కాదు వుంట బలం” అని అంటూ, ఆ శర్మలంపైపు తీక్షణంగా చూడ్డం మొదలుపెట్టాడు దాని కళ్ళలో కళ్ళు కలపి

ధర్మరాజు అది మీదపడకుండా అలా నిలబడి వుండినట్లయ్యే మీ తాత చూపుతో?

హరిశ్చంద్రుడు నిలబడిందనా అంటున్నావు! యెలా నిలబడుతుంది? మా తాతగారి చూపుల్లోని విద్యుచ్ఛక్తి చింత నిప్పులవంటి దాని కళ్ళలోకి ప్రసరించడపున్నూ, దానికి షాకు కొట్టినట్టు అయిపోవడపున్నూ, అది గాలి తీసేసిన రబ్బరు బొమ్మలాగ చప్పగజారి నేలమీద బబ్బోవడపున్నూ జరిగాయి నువ్వు నమ్ముతావో, నమ్మవోగాని!

ధర్మరాజు . నువ్వు చెప్తుంటే యెందుకు నమ్మను? యింతకూ మన పెద్దల తపశ్శక్తి అలాంటిది! వోసారి మా పెత్తండ్రుగారు - నువ్వు ఎరుగుదువుగా ఆయన్ని, మహానుభావుడు - ఆయనాన్నూ, మా వూరు రాజాగారున్నూ బావా అంటే బావా అని పిలుచుకునేవారు వో మారు యిద్దరూ వూరిబయటకు రాజాగారి బగ్గీలో పికారు వెళ్ళుతున్నారు రాజాగారు సరదాకి - బావమరదుల వరసకదూ మరి - మా పెత్తండ్రుగారివైపు చూసి, “యిదిగో యీ కనబడే భూమంతా మీరు రేపటికి తెల్లవారేసరికి, యెన్ని యెకరాలమేర దున్నుకోగలిగితే అన్ని యెకరాలూ

మీకిచ్చేస్తున్నాను” అన్నారు, వెటకారంగా నవ్వుతూ, పక్కనున్న దివానుకేసి కన్నుగీటి మా పెదనాన్న “చిత్తం” అన్నారు గంభీరంగా చీకటి పడుతోంది యింటి కొచ్చేశారు యింటికిరాగానే, మా పెదనాన్న “వారే అబ్బాయ్, రాగిచెంబూ దర్బాసనం పట్టుకు నాతోరా” అన్నాడు యిద్దరం రాజుగారు చూపించిన స్థలం దగ్గరకి వెళ్ళాం మొక్కా, మోడిగా, రాయి, రప్పా, యెగుడూ, దిగుడూ, భయంకరంగా వుంది మైళ్ళకొద్దీ

హరిశ్చంద్రుడు అప్పుడేం జరిగింది?

ధర్మరాజు . ధర్బాసనం వేసుకున్నారు మా పెదనాన్న దానిమీద పద్మాసనం వేసుకున్నారు పక్కన నీళ్ళతో వున్న రాగిచెంబు పెట్టుకున్నారు కళ్ళుమూసుకుని యేవో మంత్రాలు జపించడం మొదలపెట్టారు నేను కుర్రాణ్ణికదా, నెమ్మదిగా ఆ ప్రక్కన వారిగి నిద్రపోయాను తరవాత పెదనాన్నగారి గొంతుక విసబడింది “అబ్బాయీ” అని పిలిచినట్టు లేచి చూశాను తెల్లారింది కంటికి కనబడేటంతమేర యే వెయ్యి యెకరాలో యెంతో నున్నగా, చదునుగా నూరేళ్ళనుంచి దున్నుతున్న మాగాణిలా అయిపోయింది హరిశ్చంద్రుడు యెలా అయిందంటావు?

ధర్మరాజు ఆ రాత్రి మేం కూచున్నచోట - అది పెద్ద శ్మశానం - మా పెత్తండ్రిగారు మంత్రాలు చదివి, భూమిలోనుంచి చచ్చిపోయినవాళ్ళ దెయ్యాలనన్నింటిని పిలిచారు వాటితో, మీరు తెల్లవారేలోగా యెంత దున్నుగలరో అంతవరకు దున్నండి, అని ఆర్డరు చేశాడు అని వెయ్యో పదిహేనువందలో యెకరాలు దున్నేశాయి, చచ్చినట్టు ! తెల్లారేసరికి మాయమయ్యాయి మంత్రబలం !

హరిశ్చంద్రుడు . అప్పుడు రాజుగారు యేం జేశారు ?

ధర్మరాజు మా పెదనాన్న నన్ను పంపాడు వారిని పిలవమని వారు వచ్చారు అంతా చూశారు తెల్లమొహం వేశారు “కలయో వైష్ణవ

మాయయో” అన్న పద్యం పాడ్డానికి సిద్ధమయ్యారు “అదేదీకాదు మహాప్రభూ, అన్నదాదుల తపశ్శక్తి” అన్నారు మా పెదనాన్నగారు అప్పుడు “ఈ భూమంతా మీరు తీసుకుంటే మాకు మిగిలేది యేవిటండీ” అన్నారు రాజుగారు అప్పుడు మా పెత్తండ్రిగారు, “మడి మాన్యాలపై మమకారంగలవారికి గాని మా కెందుకండీ యీ భూమి? కావాలంటే కల్పవృక్షం నాటేయ్యనా మా దొడ్లో?” అనీ, అయితే మీ మనస్సు నొవ్వకండా, ఒక పందుంభూమి తీసుకుంటాలెండి, అని రాజుగార్ని పూర్కొబెట్టారు ఆయనే ఆ రోజుల్లో - సీమదొర, గవర్నరు - ఆ గవర్నరుకు ప్రాణరక్షణ చేశాడు చేస్తే “మిస్టర్ ధర్మరాజ్, ధ్యాంక్యు వెరిమచ్ ” అని షేక్ హాండ్ చేసి పారేశారు

హరిశ్చంద్రుడు మర్చిపోయి నీ పేరు పెట్టావేమిటి మీ పెద్దనాన్నగారికి యిందులో పొరపాటున?

ధర్మరాజు : హరాత్ముగా నిద్రలో లేపి పరికరించినా మన కసత్యంరాదు మా పెదనాన్నగారి పేరు నాకు పెట్టారు ఆ గవర్నరు కథేవిటంటే

* * * *

చూశారా వాళ్ళధోరణి రండీ ఇకచాలు, మనం వెడదాం వాళ్ళని మనం నమ్మం, వాళ్ళు ఒకళ్ళ నొకళ్ళూ నమ్మరు కాని వాళ్ళవల్ల ఎవళ్ళకీ చిక్కులేదు వాళ్ళతో కూచుంటే మనకు ఊసుపోతుంది ఎప్పుడైనా చిక్కొస్తేమాత్రం వాళ్ళకే వస్తుంది, తోడేలు గొల్లిపిల్లవాడు కథలోలాగ

ఎప్పుడు వాళ్ళని నమ్మాలో తెలియదు కాదూ ఘరి? మొత్తంమీద అసత్యం తోడేలు

ఒకాయన వైద్యం చేస్తాడు మహా గట్టివాడు అతని మందు జబ్బు కుదర్చడంలో ఎంత అమోఘంగా పనిచేస్తుందో, అతని

సంభాషణలో కథలు రోగికి అంత ఉల్లాసం కలిగించి ఆ మందుకి తోడ్పడుతాయి అతనితో ఉండి ఆకథలు వింటూంటే రోగం రాదనిపిస్తుంది ఎటొచ్చి వింటున్నప్పుడు మనం సమ్మతముగానీ, నవ్వుతూన్నట్టుగానీ మొహం పెట్టకూడదు ఇందాకా విన్న సంభాషణలో పదిహేను వందల ఎకరాల రాతినేల ఒకరాత్రికి రాత్రి దయ్యాలు చదునుచేసి మాగాణి గా మార్చిన కథ ఆ భిషగ్వరప్రోక్షమే అంటే వారు సెలవిచ్చిందే వేసవి కాలపు ఎండకథలు కూడా ఆయనవే ఆయన్ని మించినవాడున్నా డాక్టాయన పులిమీదపుట యుద్ధం రోజుల్లో ఆయన చెప్పేవాడూ, హిట్లర్ కి మూడు రహస్యాయుధాలున్నాయనిన్నీ, అందులో ఒకటి తనకున్నూ తెలుసునన్నీ, అది “ఛాం” అని నడుచుకుపోతూ అన్నిటినీ పిండిచేసే కొండ అనిన్నీ, పర్వతాల రెక్కలు ఇంద్రుడు సరికేస్తున్నప్పుడు ఎక్కడో దాక్కుని దాటుకువచ్చిన బాపతనిన్నీ

ఓ చిన్న కథ ఆయన చెప్పింది

“దిష్టిబొమ్మలు కట్టరండీ పాలాల్లో, కాకులూ అవీ వాలి దాన్యపు గింజ లెత్తుకపోకుండా వోసారి ఆ దిష్టి బొమ్మకుకూడా కాకులు లొంగక పోతే, వో రాత్రికి రాత్రి జపం చేసి మంత్రించి వో బొమ్మను కట్టాను అది కట్టాక హడలిపోయి కాకులు అదివరకు కరుచుకుపోయిన గింజలన్నీ పట్టుకొచ్చి అంతదూరాన్ని గట్టులాగపోసి చక్కాపోయాయి ”

ఏదో ఇందాకటివాళ్ళకి, హరిశ్చంద్రుడనీ, ధర్మరాజనీ పేర్లు పెట్టాం పెడితేయేం? మనం అందరమూ దేవుళ్ళవీ మహాత్ములవీ పేర్లు పెట్టుకోవడంలేదూ?